

Başvuru: 27.04.2024

Kabul: 15.12.2024

OnlineFirst: 31.12.2024

DOI: 10.37344/talim.2024.57

Copyright @ 2024 • ÖNDER

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/talim>

e-ISSN: 2630-5887

Aralık 2024 • 8(2) • 79-102

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Sekiz Yıllık Zorunlu Kesintisiz Eğitim Yasa Tasarısı Görüşmelerinde Eğitimde Eşitsizlik Tartışmaları

Yunus Vehbi Karaman¹

Öz

Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitim Yasası 16 Ağustos 1997 tarihinde meclisten geçmiş Cumhurbaşkanı'nın onayıyla 18 Ağustos 1997'de yasalaşmıştır. İlkokul ve ortaokul kademelerini birleştirerek tek bir diploma ile mezuniyet sağlayan bu yasa, eğitim sisteminde köklü bir değişikliği temsil ediyordu. Bu yasaya göre meslek liseleri, anadolu liseleri ve imam hatip liselerinin orta kısımları da kapatılarak ilköğretim kademesine bağlanmıştır.

Tasarı Meclis Genel Kurulu'na gelmeden önce kamusal tartışmalara konu olmuştur. Bu tartışmalar mecliste de karşılık bulmuştur. Bu makale 14-16 Ağustos 1997 tarihleri arasında Sekiz Yıllık Zorunlu Kesintisiz Eğitim Yasa Tasarısı görüşmelerinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul'unda milletvekillerinin söz alarak gerçekleştirdiği tartışmaları eğitim eşitsizlikleri bağlamında incelemektedir.

Araştırmada veriler eleştirel söylem analizi tekniğiyle analiz edilmiştir. Meclis Genel Kurul'unda gerçekleştirilen tartışmalarda zorunlu eğitimin kesintisiz bir şekilde sekiz yıla çıkarılmasını eleştiren vekillerin, bu yasa tasarısının eğitimde eşitsizliklere neden olacağına ve sosyoekonomik olarak dezavantajlı ailelere mensup çocukların olumsuz etkileneceğine odaklandıkları dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler

Sosyoloji, Eğitimde eşitsizlik, Eğitimde fırsat eşitliği, Kesintisiz eğitim, Zorunlu eğitim, 8 yıllık kesintisiz eğitim, İmam hatip lisesi

Debates on Educational Inequality in the Context of the Discussions on the Eight-Year Compulsory and Continuous Education Bill in the TGNA

Abstract

The Eight-Year Uninterrupted Compulsory Education Law was ratified by the parliament on August 16, 1997, and officially enacted on August 18, 1997, following the President's approval. This legislation, which consolidated both primary and secondary education levels and conferred a single diploma upon completion, made a significant restructuring in the education system. Notably, it resulted in the closure and integration of the middle sections of vocational high schools, Anatolian high schools, and imam hatip high schools into the primary education framework.

¹ İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Doktora Öğrencisi, E-Posta: yunusvehbikaraman@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3748-9957

Before its presentation to the General Assembly of the Parliament, the bill underwent extensive public scrutiny and debate, which were subsequently echoed within the parliamentary chambers. This article scrutinizes the deliberations of deputies in the General Assembly of the Grand National Assembly of Turkey between August 14th and 16th, 1997, concerning the Eight-Year Compulsory Uninterrupted Education Bill within the context of educational disparities.

Through employing critical discourse analysis, this study examines how members of parliament addressed concerns during the debates. Critics of the extension of compulsory education to eight uninterrupted years primarily emphasized the potential for exacerbating educational inequalities. They contended that children from socioeconomically disadvantaged backgrounds would bear the brunt of these consequences.

Keywords

Sociology, Inequality in education, Equality of opportunity in education, Uninterrupted education, 8-year uninterrupted education, Compulsory education, Imam hatip high school

مناقشات حول عدم المساواة في التعليم خلال مناقشات مشروع قانون التعليم الإلزامي المستمر لمدة ثماني سنوات في البرلمان التركي

المخلص

صادق البرلمان التركي على قانون إلزامية التعليم المتواصل لمدة ثماني سنوات بتاريخ 16 أغسطس/آب 1997، وتم إقراره رسمياً في 18 أغسطس/آب 1997، وذلك بعد موافقة رئيس الجمهورية، وقد أفضى هذا التشريع إلى الجمع بين مستويي التعليم الابتدائي والثانوي مما يمنح النظام الجديد شهادة واحدة عند الانتهاء من هذه المرحلة، وهذا يعتبر تغيير كبير وإعادة لهيكل نظام التعليم في تركيا، كما وأدى النظام الجديد إلى إغلاق ودمج الأقسام المتوسطة من المدارس الثانوية المهنية، ومدارس الأناضول الثانوية ومدارس إمام خطيب الثانوية في إطار التعليم الابتدائي.

وقد خضع مشروع القانون قبل عرضه على الجمعية العامة للبرلمان لتمحيص ونقاش عام واسع النطاق، وهو ما تردد صداه لاحقاً داخل قبة البرلمان. وتحلل هذه الدراسة مداولات النواب في الجمعية العامة للجمعية الوطنية الكبرى بتركيا خلال الفترة بين 14 و16 آب/أغسطس 1997، بشأن مشروع قانون إلزامية التعليم المتواصل لمدة ثماني سنوات وتلك المرتبطة منها بالفوارق التعليمية.

ومن خلال استخدام أداة تحليل الخطاب، تحلل هذه الدراسة كيفية تعامل أعضاء البرلمان مع القضايا والمخاوف التي تتعلق بهذا القانون وذلك عبر تحليل المناقشات التي تمت في قبة البرلمان، حيث تبرز أهم المخاوف من القانون الجديد والتي تتمثل لاحتمال تفاقم عدم المساواة في التعليم، وكذلك إمكانية أن يتحمل الأطفال من خلفيات اجتماعية واقتصادية محرومة العبء الأكبر من هذه العواقب.

الكلمات المفتاحية

علم الاجتماع، عدم المساواة في التعليم، تكافؤ الفرص في التعليم، التعليم المتواصل، التعليم المتواصل لمدة 8 سنوات، التعليم الإلزامي، مدارس إمام خطيب الثانوية

Giriş

Bütün dünyayı etkisi altına alan modernite olgusu temelde sanayi, demokrasi ve eğitim devrimleriyle ortaya çıkmıştır. Sanayileşmeyle birlikte üretimin artması, demokrasinin bir çıktısı olarak ulus devletlerin kurulması ve akabinde eğitimin toplumsal açıdan merkezi bir rol oynamaya başlaması dünya tarihinin daha önce görülmemiş bir dönemi anlamına gelmektedir. Sanayileşmiş merkezi ulus devletler eğitime bütçeden ciddi bir pay ayırmış, vatandaşlarının tamamına eğitimi ulaştırma gayreti göstermişlerdir. Sanayileşmiş kentli toplumun karmaşıklaşan ilişkileri bütün insanlar arasında geçerli olacak daha kitlesel dillerin veya iletişim ortamlarının gelişimini zorunlu kılmıştır. Bu nedenle eğitim hiçbir insanı dışarda bırakmayacak şekilde bir standardizasyonu amaçlayan geniş bir denetim

mekanizmasının bir parçası olarak belirlemektedir.² Eğitimin hegemonik bir işlevinin olduğunu da göz önünde bulundurarak³ modern ulus devletin aynı zamanda bir millet inşa etme süreci olduğu, eğitimin de ortak dil ve ortak değerleri ortak bir millet oluşturma gayesiyle topluma yaymada önemli bir işlev gördüğünü söylemek gerekir.⁴

Eğitimin ideoloji aktarımının yanında diğer işlevleri arasında ise bilgi ve hüner aktarma yer almaktadır.⁵ Buna göre eğitim sistemi toplumsal yapının ihtiyaç duyduğu bilgi ve hünerleri eşit ve adaletli bir şekilde topluma aktarma işlevi görür. Bilgi ve hünerin aktarımıyla birlikte eğitim bir sermaye olarak mesleğe erişime ve toplumsal tabakalar arasında bir geçişe imkân sunmaktadır. Tabakalaşma, hiyerarşik bir düzenin toplum içerisinde güç ve refahın bölünmesi anlamına gelirken bir sosyal tabaka hayatta benzer avantaj ve dezavantajları paylaşan insan gurubunu ifade etmektedir.⁶ Tabakalar arası geçiş sosyal hareketlilik olarak kavramsallaştırılmıştır. Sosyal hareketliliğin dikey ve yatay olmak üzere iki yönü vardır. Yatay sosyal hareketlilik, bireyi veya bir sosyal grubun toplumsal hiyerarşi içinde aynı düzeydeki pozisyonlar arasında yer değiştirmesini ifade ederken dikey sosyal hareketlilik bireyin veya bir sosyal grubun bir tabakadan diğerine geçişini ifade etmektedir.⁷ Eğitimin toplumda önemli bir sosyal hareketlilik motoru olarak toplumsal tabakalar arasında alt tabakalardan yukarıya doğru tırmanma imkânı sunduğu dile getirilir.^{8,9,10}

Eğitimin yukarı doğru hareketlilikteki önemi zamana ve mekâna göre değişse de genel olarak 20. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren eğitimin hareketlilik araçlarında ilk sıraya yerleştiği, ancak zamanla bu işlevin fırsatlar eşitsizliğiyle birtakım engellerle karşılaştığı dikkat çekmektedir.¹¹ Eğitimin eşitlikçi bir yapısının olması bir ideal olarak düşünülse de eğitimde eşitsizlik meselesi daima sosyolojide bir tartışma konusu olmuştur. Eğitimde eşitsizlik meselesi sanayileşme sonrası dönemlerde çok sık tartışılmıştır. Fakat özellikle toplum katmanlarının derin olduğu, sınıflar arası geçişlerin nadiren gerçekleştiği veya hiç olmadığı toplumlarda eğitime erişim, eğitimin niteliği, alınan eğitimle birlikte edinilen statü ve meslek gibi alanlarda birtakım eşitsizlikler ortaya çıkmıştır. Sosyoekonomik olarak imtiyazlı sınıfların kendi ayrıcalıklarını sürdürme istek ve eğilimleri ile bu yöndeki pratikleri bu sınıfı sistematik olarak yukarıda tutmaktadır. Bunun yanında sosyoekonomik olarak alt tabakaya mensup ailelerin çocukları yine aynı bölgelerdeki niteliği düşük okullarda eğitimlerini alarak donanım ve pedagojik kazanımlar yönünden üst tabakadaki diğer çocuklara göre eğitim süreçlerinde eşitsizlik yaşamaktadır.¹²

Eğitim ve eşitsizlik tartışmalarında James S. Coleman ve arkadaşlarının 1966 yılında yayınlanan raporu dikkat çekici bir çalışmadır.¹³ Bu çalışma okuldaki başarının okul dışı faktörlere, yani ailelerin sosyoekonomik ve kültürel seviyelerine dayalı olduğunu ortaya koymaktadır. Coleman ve arkadaşlarının çalışması bu alanda ilklerden olsa da eğitim ve eşitsizlik tartışmalarına damgasını vuran isim Pierre Bourdieu olmuştur. Bourdieu, eğitimde eşitsizliğin nedeninin sadece ailenin sahip

² Yasin Aktay, "Eğitimde Küresel İmkanlar: Küreselleşen Dünyada Eğitimde Fırsat Eşitliği ve Özgürleşim Fırsatları Üzerine", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 2/1, (2002), 10-11.

³ Polat S. Alpman, *Toplumsal Sınıflar ve Eğitim* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 90-91.

⁴ Elizabeth Özdalga, "Islamic Education in Turkey", *Handbook of Islamic Education*, ed. H. Daun and R. Arjmand, (Cham: Springer, 2018), 596.

⁵ İlhan Tekeli, *Toplumsal Dönüşüm ve Eğitim Tarihi Üzerine Konuşmalar*, (Ankara: Mimarlar Odası Yayını, 1980), 11.

⁶ Lütfi Sunar, *Sosyal Tabakalaşma: Kavramlar, Kuramlar ve Temel Meseleler*, (Ankara: Nobel, 2018), 6.

⁷ Pitirim Sorokin, *Social and Cultural Mobility*, (New York, Free Press, 1959), 133.

⁸ Peter Blau - Otis Dudley Duncan, *The American Occupational Structure* (New Jersey: John Wiley And Sons, 1967).

⁹ David L. Featherman vd., "Toward Comparable Data on Inequality and Stratification: Perspectives on The Second Generation of National Mobility Studies", *The American Sociologist*, 9/1, (1974).

¹⁰ Pitirim Sorokin, *Social Mobility*. (New York: Harper And Brothers, 1927)

¹¹ Lütfi Sunar, *Sosyal Tabakalaşma: Kavramlar, Kuramlar ve Temel Meseleler*, (Ankara: Nobel, 2018), 48.

¹² Taner Atmaca, *Eğitimde Toplumsal Eşitsizliğin Kültürel Sermayenin Aktarımıyla Yeniden Üretilmesi* (Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 20.

¹³ James, S. Coleman, vd., *Equality of Educational Opportunity*. (Washington: US Office of Education, 1966).

olduğu ekonomik imkansızlıklarla alakalı olmadığı, aynı zamanda kültürel ve sosyal sermayelerin eksikliğinin de etkili olduğunu dile getirmiştir.¹⁴¹⁵ Öyle ki Bourdieu eğitimin eşitsizlikleri yeniden üreten bir mekanizma olduğuna vurgu yapmaktadır.¹⁶

Bourdieu okul sisteminin tıpkı Maxwell'in cini gibi çalıştığını söyler. Birbirine eşit olmayan kültürel sermayeyle donanmış öğrencilerin birlikte eğitim sistemine dâhil olmaları okulun zengin bir kültürel sermayeye sahip öğrencileri kayırdığı, zira bu öğrencilerin okulun talep ettiği donanımına aşina olduklarını ve böylece diğer öğrencilerin önüne geçtiklerini dile getirmektedir.¹⁷ Bourdieu, bütün eğitim süreçlerindeki başarının aslında eğitim öncesi dönemde ailede alınmış temel eğitime bağlı olduğunu vurgular. Hâkim sınıflara mensup çocuklar, okuldaki dili doğdukları aile ortamında okula gitmeden önce içselleştirir. Böylece süreç içerisinde akranlarına nazaran daha başarılı bir öğrencilik hayatı sürerler.¹⁸ Dolayısıyla sosyal eşitsizlikler nedeniyle ortaya çıkan eğitimsel farklılaşmalar, eğitim eşitsizliklerinin sürdürülmesine neden olmakta¹⁹ ve dezavantajlı öğrencilerin sahip oldukları yetersizlikler, yoksulluklar ve yoksunluklar doğrudan ya da dolaylı olarak eğitim hayatına yansımaktadır.²⁰

Sosyal eşitsizliklerin birçok boyutu vardır. Bunlardan birisi de eğitimde yaşanan eşitsizliklerdir. Eğitim süreçlerinde yaşanan eşitsizlikler de birçok katmandan oluşan ve kesişim kümeleri olan birbirinden farklı nedenlerle açıklanabilir. Bu eşitsizlikleri azaltmak ve eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak için siyasi partiler, hükümetler, sivil toplum kuruluşları, akademisyenler düşünceler üretmekte ve politikalar uygulamaktadır. Eğitimdeki eşitsizlikleri en aza indirmek, toplumsal adaletin sağlanması açısından elzem olarak karşımızda durmaktadır. Türkiye'de de eğitimde sosyoekonomik eşitsizlikleri azaltmaya yönelik politikalar uygulanma gayreti olduğu bilinmektedir. Fakat bazı dönemlerde ideolojik tartışmalar ve hedefler eğitimde eşitsizlikleri derinleştirmiş ve bu durum eğitimdeki sosyoekonomik eşitsizliklerin derinleşmesine ve toplumsal adaletin ve toplumdaki adalet algısının negatif etkilenmesine neden olmuştur. Bu makalede konu edindiğimiz tartışmalar da tam olarak eğitime yapılan siyasi müdahalelerin sosyoekonomik eşitsizlikleri derinleştirmesini konu edinmektedir.

Bu çalışma 5 bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm olan giriş bölümünde eğitim ve eşitsizlik tartışmalarının sosyolojik boyutuna odaklanılmıştır. İkinci bölümde ise makalenin ana konusu olan zorunlu eğitimin tahisel gelişimi ve dönüşümü ele alınmıştır. Üçüncü bölümde çalışmanın yöntemi açıklanmıştır. Dördüncü bölümde bulgular ele alınmıştır. Beşinci ve son bölümde ise çalışmanın sonuçları tartışılmıştır.

Türkiye'de Zorunlu Eğitimin Tarihsel Gelişimi

Osmanlı'da 19. yüzyılda uygulamaya konulan modernleşme girişimleri eğitimin dönüşümü anlamına da gelmekteydi. Öyle ki eğitimin dönüşümü modernleşmenin taşıyıcı motoru olarak işlev görecek. 2. Mahmut dönemiyle başlayan devletin merkezileşmesi ve modernleşmesi süreci eğitimin de merkezileşmesi ve modernleşmesi anlamına geliyordu. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte ulus ve daha merkezi bir devlet kurulmuştu. Yeni cumhuriyetin ilk ve önemli amaçlarından birisi de eğitimi kurumsal olarak inşa etmek ve mümkün olduğunca tüm vatandaşlara ulaştırmaktı. Zira bu köklü değişimin yeni

¹⁴ Pierre Bourdieu - Jean-Claude Passeron (1977). *Reproduction in Education, Society and Culture*, (SAGE Publications, 1977).

¹⁵ Pierre Bourdieu - Jean-Claude Passeron, *Varisler: Öğrenci ve Kültür*, (Ankara: Heretik, 2014).

¹⁶ Cengiz Yanıklar, "Kültürel Sermaye, Eğitim ve Toplumsal Tabakalaşma: Pierre Bourdieu'nün Yeniden Üretim Kuramına Eleştirel Bir Bakış", *Sosyoloji Dergisi*, 22, (2010), 123.

¹⁷ Pierre Bourdieu, *Pratik Nedenler*, (İstanbul: Kesit Yayınları, 1995), 40-41.

¹⁸ Yasin Aktay, "Türkiye'de Eğitim Bir Maxwell Cini Olacak mı?", *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 2/6, (2005), 38-39.

¹⁹ Lütfi Sunar, *Sosyal Tabakalaşma*, (Eskişehir: AUZEF, 2017), 178.

²⁰ Taner Atmaca, "Covid-19 Salgınıyla Eğitimde Ortaya Çıkan Çatışlı Fırsatlara, Risklere ve Eşitsizliklere Bakış", *Modernitenin Pandemik Halleri*, ed. Fahri Çakı, (Ankara: Nobel Yayınları, 2020).

kurulan cumhuriyetin anlayışını aktarmak ve yeni devletin ideolojisine uygun bir insan tipi üretmek için gerçekleştirildiğini, eğitimin en önemli işlevlerinden birisinin de ideoloji aktarımı olduğunu göz ardı etmemek gerekir.²¹ Devletlerin eğitimi kitleselleştirmeleri maliyetli ve uzun soluklu bir süreçti. Eğitim kitleselleşmesi öncelikle temel eğitim ile başlamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda halkın %75,8'i kırsalda yaşıyordu.²² Harf devrimi okuma yazma oranının sıfırlanmasına neden oldu. Akabinde eğitimde gerçekleştirilen reformlarla birlikte yeni alfabe ve yeni tip okullar kuruldu. Halkın büyük bir kısmının kırsalda yaşıyor olması ve bu durumun 1950'lere kadar değişmemesi işleri daha zor ve karmaşık bir hale getiriyordu. Zira ekonomik anlamda bütün bir toplumu eğitmeye gücü olmayan cumhuriyet elitleri, halkın büyük bir kısmının kırsalda yaşadığı bir toplumda eğitimi yaygınlaştırmaya çalışıyordu.

Öncesinde Osmanlı modernleşmesiyle birlikte eğitimin, toplumsal dönüşümün itici gücü olarak işlev görmesi hedeflenmişti.²³ Eğitimin temeli olan zorunlu eğitim ile alakalı girişimler ilk olarak 2. Mahmut devrinde 1824 yılında İstanbul'da, 1826 yılında ise vilayetlerde yayımlanan fermana dayanıyordu. Fakat alt yapı ve personel eksikliği bu uygulamanın fiiliyatta karşılık bulmasını imkansızlaştırıyordu. 1848 yılına gelindiğinde Nisan Talimatnamesiyle çocukların 4 yıl sıbyan mektebi ve 2 yıl rüştiye mektebi olmak üzere toplam 6 yıl okumaları zorunlu hale getirilmiş, ancak bu okullarda okuduktan sonra işe ve sanata girmelerine izin verilmişti. İlköğretimle ilgili daha ileri adımlar, 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile atılmıştı. Eğitimin zorunluluğuna burada hususiyetle değinilirken 1876'daki Kanun-i Esasi'de ilk eğitimin "bütün Osmanlı tebaasına mecburi olduğu" hükmü getirildi. İlköğretim bu nizamname ile rüştiye mekteplerini de kapsar şekilde 6 yıla çıkarılmıştır.²⁴ Nizamname'ye göre birinci kademe olarak düzenlenen Mekteb-i İptidaiye 3 yıl süreli olarak bütün kız ve erkek çocuklara zorunlu ve ücretsizdir. Nizamname'ye göre Mekteb-i İptidaiye dayalı olan ikinci 3 yıllık kademe ise Mekteb-i Rüşdiyelerdir. Böylece temel eğitim 3+3 olarak şekillenmiştir.²⁵ Bu dönemde zorunlu eğitim kanunlaşsa da 93 harbi nedeniyle Meclis-i Mebusan kapatılmış ve Kanun-i Esasi uygulanmamıştır.

1908 yılında 2. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte Kanuni Esasi tekrar yürürlüğe girmiştir. Bu dönemde Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-u Muvakkati çıkarılmış ve ilköğretim her devresi 2 yıl olan 3 devreye ayrılarak toplam 6 yıla çıkarılmıştır. Böylece ilköğretimin mecburi ve Mekatib-i İptidaiye-i Umumiye'de ücretsiz olduğu hükmüne bağlanmıştır.²⁶ Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte yeni yönetim eğitimi kurumsal ve felsefi anlamda yeniden kurmayı ve yeni devletin bir ideolojisi olarak sistemleştirmeyi amaçlıyordu. 1923 yılında toplanan 1. Heyet-i İlmiye'de ilköğretimin 6 yıla çıkarılmasında karar kılınmış ancak 1924'te tekrar toplanan heyet ilköğretimin 5 yıla indirilmesini onaylamıştır.²⁷

1961 yılında çıkarılan 222 sayılı ilköğretim kanunu ve 1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile eğitimde önemli gelişmeler sağlanmıştır. 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu sekiz yıllık eğitimi benimsemişti. Fakat altyapı imkanlarının sınırlı olması nedeniyle geçici bir madde eklenerek ortaokul bu zorunluluk dışında tutulmuştur.²⁸ Zorunlu eğitim süresi 1974 yılında

²¹ İlhan Tekeli, *Toplumsal Dönüşüm ve Eğitim Tarihi Üzerine Konuşmalar*, 11.

²² Murat Yılmaz, "Türkiye'de Kırsal Nüfusun Değişimi ve İllere Göre Dağılımı (1980-2012)". *Doğu Coğrafya Dergisi*, 20/33, (2015), 165.

²³ Mahmut Hakkı Akın, "Türkiye Modernleşmesi Karşısında Dini Gruplar", *İnsan ve Toplum Dergisi*, 7/1, (2017), 3.

²⁴ Mustafa Gündüz, "Zorunlu ve Kesintisiz Eğitimin Kısa Tarihi", *Eğitime Bakış: Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 7/21, (2011), 5.

²⁵ Hasan Cicioğlu, *Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişimi)*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1985), 5.

²⁶ Cicioğlu, *Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişimi)*, 33.

²⁷ Süleyman Göksoy, "Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Zorunlu Eğitim Uygulamaları", *Asya Öğretim Dergisi*, 1/1, (2013), 32.

²⁸ Hüseyin Kıran, "Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitim Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, (2000), 81.

düzenlenen 9. Milli Eğitim Şurası'nda sekiz yıl olarak önerilmiş²⁹ ancak yine altyapı imkansızlıkları, kalifiye personel yetersizliği ve nüfusun halen hemen hemen yarısının kırsal bölgelerde yaşaması nedeniyle zorunlu eğitimin sekiz yıl olması 1997'e kadar uygulanamamıştır.

1980'lerin ortasından itibaren Türkiye'de kent nüfusu kır nüfusunu ilk kez geride bırakmıştı. Yine 1980 sonrası dönem Türkiye'nin dünyaya açıldığı bir küreselleşme süreci olarak ortaya çıkmıştı. Bireysel teşebbüsün önünün açıldığı, sanayileşmenin arttığı ve dünya ile iletişimin yaygınlaştığı, 1990'lı yıllardan itibaren yükseköğretimde de genişlemenin yaşanmasının³⁰ da etkisiyle bu dönemde zorunlu eğitimin 5 yıla sınırlı kalması eleştirilmekteydi. Bu konuda kamuoyunun ortak kanaati zorunlu eğitimin 8 yıla çıkmasından taraftı. Sekiz yıllık zorunlu eğitim tartışmaları Türkiye kamuoyunda uzun yıllardır yapılmakta, siyasi ve bürokratik elitlerin bu konuyu ele aldıkları bilinmekteydi.

Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim 10. Milli Eğitim Şûrası'nda ve 12. Millî Eğitim Şûrası'nda da tartışılmıştı. 1995 yılında Tansu Çiller'in Başbakan olduğu 52. Hükümet döneminde toplanan 15. Millî Eğitim Şûrası Necmettin Erbakan'ın Başbakan olduğu 53. Hükümet döneminde devam ettirilmiş, Mesut Yılmaz'ın Başbakan olduğu 54. Hükümet döneminde sonuçlandırılmıştır. Millî Eğitim Bakanı Nevzat Ayaz tarafından oldukça katılımcı ve tabanın da fikirlerinin önemsendiği bir şura olarak başlayan 15. Millî Eğitim Şûrası'nda sekiz yıllık zorunlu eğitim için illerin görüşleri de dinlenmiştir. İllerin büyük çoğunluğu sekiz yıllık kesintili eğitimden yana görüş beyan etmişlerdi. Şurada Avrupa'daki örneklerle de bakılarak sekiz yıllık kesintili zorunlu eğitim genel görüş olarak dillendirilmişti. Fakat sekiz yıllık kesintisiz eğitim kararının geçirilmesi için dönemin bakanlık yetkilileri büyük bir çaba göstermiş ve 15 Mayıs 1996 günü Genel Kurul'a sekiz yıllık kesintisiz eğitim teklifi getirilerek onaylatılmıştı.³¹ Buna göre temel eğitim kavramı yerine "ilköğretim" kavramı kullanılmış, 5-6 yaş seviyesindeki okul öncesi grubunun, ilköğretimin bünyesine alınması, ilköğretimin kesintisiz sekiz yıl olarak uygulanması, öğrencilere tek tip bir diplomanın verilmesi, 9. sınıfın lise ya da mesleki eğitime yönlendirme yılı olması, böylece ilköğretimde zorunlu 2+8+1 sisteminin gerçekleştirilmesi benimsenmiştir. Ayrıca uzun vadede zorunlu eğitim 18 yaşını kapsayacak şekilde düzenlenmesi kararı alınmıştır.³²

1986-1993 yılları arasında Din Öğretimi Genel Müdürlüğü yapan Dr. Halil Hayıt kesintisiz eğitim tartışmalarının gündemde olduğu 1997 yılında yazdığı *Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitime Gerçekçi Bakış* isimli kitapta şu değerlendirmelerde bulunuyor:

"Esasen birkaç ülke dışında bütün dünya ülkelerinin zorunlu eğitim sürelerini, 8 ve 8 yılın üzerine çıkardığı bir dönemde, Türkiye'nin 5 yılda kalmasını savunmak akılcı ve gerçekçi görünmemektedir. Ancak zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması ile ilgili kararlar, karşılıklı diyalog ve hoşgörü anlayışı içinde alınmalı, bilimsel ve objektif gerçeklere dayandırılmalı ve uzlaşmacı yöntemlerle bir çözüme kavuşturulmalıdır. ... Önemli olan bu projenin kalıcı olmasıdır. Bu da ancak toplumsal uzlaşma ile bazı sanat ve meslek dallarına zarar vermeden, intikalin bir yumuşak geçişle sağlanmasıdır. İşin uzmanlarına bırakılması halinde, sözü edilen konuda toplumsal uzlaşmanın gerçekleştirilmesi, sanıldığı kadar zor olmayacaktır".³³

Kamuoyunda tartışmalar devam etse de dönemin ağır şartları bu sürecin demokrasi süreçlerinden geçerek karara bağlanmasının önündeki engeldi. Düzenleme sivil, demokratik, pedagojik bir sürecin neticesinde değil, Milli Güvenlik Kurulu (MGK) kararları sonucu askerinin baskısı ve yönlendirilmesiyle gerçekleştirilmesi, toplumun ve kamuoyunun bu değişikliği siyasi, dini ve kültürel

²⁹ Süleyman Göksoy, "Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Zorunlu Eğitim Uygulamaları", 34.

³⁰ Elyesa Koytak, *Mesleğin Dönüşümü: Hekimler ve Avukatlar*, (İstanbul: Matbu Kitap, 2022), 3.

³¹ Mustafa Öcal, *Öncü 7'ler: Mukaddime*, (Ankara: MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, 2021), 209-211.

³² Fethi Turan, "Türkiye'nin Zorunlu Eğitim Politikaları -Tarihsel Perspektif", *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3/1, (2016), 5.

³³ Halil Hayıt, *8 Yıllık Zorunlu Eğitime Gerçekçi Bakış*, (Ankara: TDV Yayınları, 1998), 3.

mühendislik çabası olarak görmesine sebep olmuştu.³⁴ Zira sekiz yıllık zorunlu eğitim kesintisiz olarak uygulanmak istiyordu. Bu da anadolu, meslek ve imam hatip liselerinin orta kısımlarının kapatılması anlamına geliyordu. 28 Şubat 1997 yılında gerçekleşen ve askerinin siyasete müdahalesi olarak bilinen MGK'nın kararlarından birisinin de sekiz yıllık kesintisiz eğitimin yasalaşması kararıydı.³⁵ İmam hatip okullarının orta kısmının da kapatılması anlamına gelen kesintisiz eğitim yasası tartışmaları toplumun dindar-muhafazakâr kesimlerinin konuyu kendilerine bir tehdit olarak algılamalarıyla ve meselenin fazlasıyla politize olmasıyla sonuçlanmıştır.³⁶ Bu tasarı her ne kadar meslek ve anadolu liselerinin orta kısımlarının da kapatılması anlamına geliyor olsa da bu yasada sayıca en fazla imam hatip okulları öğrencileri ve çevreleri etkilenmişti.³⁷

Fakat bunun yanı sıra kesintisiz eğitimin meslek liselerinin de orta kısımlarını da kapatması mesleki eğitime bir darbe olarak nitelendiriliyordu. Yine yabancı dil eğitimini erken yaşta veren anadolu liselerinin orta kısımlarının kapatılması da yoğunlaştırılmış yabancı dil eğitimi alan çocukların artık bundan mahrum kalacağı anlamına geliyordu. 8 yıllık kesintisiz eğitimin yürürlüğe girmesiyle birlikte yabancı dil eğitiminin önemli bir darbe aldığı tartışılmıştır. 1998-1999 eğitim öğretim yılı itibariyle Türkiye'de 411 anadolu lisesi bulunuyordu. Bu liselerin tamamı ortaokuldan itibaren öğrenci kabul ederek bir yıl hazırlık 3 yıl ortaokul ve 4 yıl lise eğitimi olmak üzere toplamda 8 yıllık bir eğitim veriyordu. Yeni sistemle birlikte artık bir yıl hazırlık 4 yıl lise eğitimi olmak üzere 5 yıllık bir eğitim süreci verilmeye başlandı. Bu durum anadolu liselerinin artık hem yıl olarak hem de ders saati olarak daha az İngilizce eğitimi vereceği anlamına gelmekteydi.³⁸

1995 Genel Seçimleri sonucunda birinci parti olan Refah Partisi (RP), 28 Haziran 1996 yılında Doğru Yol Partisi (DYP) ile anlaşarak Necmettin Erbakan başbakanlığında 54. Hükümeti kurmuşlardı. Fakat hükümetin kuruluşundan itibaren siyasi gerginlikler had safhaya ulaşmış, 28 Şubat 1997 yılında MGK irtica ile mücadele kapsamında bazı kararlar almıştı. Siyasi gerginliklerin iyice arttığı bu dönemin nihayetinde Refah-Yol Hükümeti baskılara dayanamadı ve Başbakan Necmettin Erbakan 18 Haziran 1997 yılında istifa etti. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel Erbakan'ın istifasını kabul ettikten sonra teamüllere aykırı olarak hükümet kurma yetkisini Anavatan Partisi lideri Mesut Yılmaz'a verdi. Mesut Yılmaz 30 Haziran 1997'de ANASOL-D Hükümetini kurdu. Mesut Yılmaz başbakanlığında kurulan ANASOL-D hükümeti kesintisiz eğitim yasasını meclise taşıdı. Böylece 4306 sayılı Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitim Yasası 16 Ağustos'ta Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 242 ret oyuna karşılık 277 oyla kabul edilmiş,³⁹ Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından onaylanmış ve 18.08.1997 tarihli 23084 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş oldu.⁴⁰ Kanunda geçen "ilkokul" ve "ortaokul" ibareleri "ilköğretim okulu" olarak değiştirilmiştir. Yine kanun '*İlköğretim Kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir.*' şeklinde değiştirilmiştir. Böylelikle mevcut kanunlardaki,

³⁴ Mustafa Gündüz, "Zorunlu ve Kesintisiz Eğitimin Kısa Tarihi", *Eğitime Bakış: Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 7/21, (2011), 7.

³⁵ Eğitim-Bir-Sen, "Rakamlarla 28 Şubat Raporu", (Ankara: Eğitimciler Birliği Sendikası, 2014), 29.

³⁶ Cumhuriyet Gökör ve Cennet Göloğlu Demir, "5/1/1961 Tarih ve 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununda Değişik Yapılmasına Dair Kanun Teklifine Yönelik Basında Yer Alan Görüşlerin İncelenmesi", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10/2, (2017), 1427.

³⁷ İbrahim Aşlamacı, *Paydaşlarına Göre İmam Hatip Ortaokullarında Din Eğitimi*, (İstanbul, 2018, DEM Yayınları).

³⁸ Bengül Çetintaş ve Ayten Genç, (2001). Eğitim Reformu Sonrası Anadolu Liselerinde Yabancı Dil Öğretimi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 20(20).

³⁹ Gündüz, "Zorunlu ve Kesintisiz Eğitimin Kısa Tarihi", 8.

⁴⁰ Resmî Gazete, 23084, *İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Millî Eğitim Temel Kanunu, Çıracılık ve Mesleki Eğitim... Hakkında Kanun (4306 sayılı kanun)*, (18 Ağustos 1997).

⁴¹ MEB, *222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Yapılan Değişiklik Sonucu Getirilen Yenilikler*, (Ankara: Gazi Mesleki Eğitim Merkezi Matbaası, 2012), 1.

sekiz yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretim uygulamasına ters düşen maddeler ya değiştirilmiş ya da kaldırılmıştır.⁴²

Yeni eğitim tasarısı siyasi tartışmalara neden olsa da eğitim ve eşitsizlik bağlamında daha çok imam hatip okulları etrafında tartışılmıştır. 28 Şubat gölgesinde uygulamaya geçen bu reform, siyasi tartışmaların dışında pek tartışılmamıştır. Tasarının imam hatip okullarının önünü kapatmak ve alt tabakaya mensup dindar ailelerin çocuklarının sosyal hareketliliklerini engellemek için yürürlüğe koyulduğu yaygın bir kanaat olarak öne çıkmıştır. Yasin Aktay *Türkiye’de Eğitim Bir Maxwell Cini Olacak mı?* başlıklı makalesinde hem imam hatip okullarının hem de meslek liselerinin önünün kapatılarak aslında toplumun sosyoekonomik olarak dezavantajlı toplumsal gruplarda temsil edilen dindar kesimin önünün kapatıldığını dile getirmiştir.⁴³ Eğitimciler Birliği Sendikası’nın 2014’te yayınladığı *Rakamlarla 28 Şubat Raporu* başlıklı çalışmada da 28 Şubat sürecinde hayata geçirilen kesintisiz ve zorunlu eğitimin ideolojik saiklerle imam hatip liselerinin önünü kesmek için hayata geçirildiği dile getirilmiştir.⁴⁴ Yine Mustafa Gündüz’ün *Zorunlu ve Kesintisiz Eğitimin Kısa Tarihi* başlıklı makalesi de 1998’de yürürlüğe konulan sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulamasının siyasi ve ideolojik sebeplerle uygulandığına vurgu yapmıştır.⁴⁵ Ahmet Kaya de kaleme aldığı makalede sekiz yıllık kesintisiz eğitim modelinin imam hatip okullarının orta kısmını kapatmak için uygulamaya konulduğunu ve başta meslek liselerinin de zarar görmesiyle pek çok probleme neden olduğu dile getirilmiştir.⁴⁶ Bunun yanı sıra Mehmet Okutan⁴⁷ ve Mehmet Şekerci⁴⁸ de kesintisiz zorunlu eğitimin zaaflarına dikkat çekmişlerdir. Sekiz yıllık kesintisiz eğitim tartışmalarında Engin Aslanargun da eğitimi düzenleyen kanunların ruhunu tartışırken bu yeni model ile birlikte gelen eğitimde fırsat eşitsizliklerine odaklanmıştır.⁴⁹

Sekiz yıllık kesintisiz eğitime bir diğer yaklaşım ise Hüseyin Kıran’dan gelmiştir. O henüz yeni uygulanmaya başlandığı dönemde kesintisiz eğitimin finansman, eğitim programı ve fiziksel kapasite yetersizliği gibi sorunlarla mücadele etmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.⁵⁰ Diğer yandan Bengül Çetintaş ve Ayten Genç yeni yasayla birlikte anadolu liselerinin orta kısımlarının kapanmasıyla sadece lise kısmında uygulanacak yeni dil eğitimi modeline dair katkı ve öneriler ortaya koymuşlardır.⁵¹ Sekiz yıllık kesintisiz eğitim meselesine yaklaşımlarda genellikle imam hatip okullarının orta kısımlarının kapatılması ve akabinde farklı katsayı uygulamasının yürürlüğe konulmasıyla ortaya çıkan yeni durum tartışılmıştır. Bu tartışmalar daha çok ideolojik tartışmalar etrafında gerçekleşmiştir. Bu çalışmada ise akademik olarak pek tartışılmayan fakat Genel Kurul’da söz alan milletvekillerinin eğitim ve eşitsizlik bağlamındaki öne çıkan söylemlerine odaklanılmıştır.

Yöntem

⁴² Mehmet Bahçekapılı, *Türkiye’de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)*, (İstanbul: İlke Yayınları, 2012), 117.

⁴³ Aktay, “Türkiye’de Eğitim Bir Maxwell Cini Olacak mı?”, 49-50.

⁴⁴ Eğitim-Bir-Sen, *Rakamlarla 28 Şubat Raporu*.

⁴⁵ Gündüz, *Zorunlu ve Kesintisiz Eğitimin Kısa Tarihi*.

⁴⁶ Ahmet Kaya, “Kesintisiz Eğitimin Okul Yönetimi, Öğretmenler ve Öğrenciler Üzerindeki Sosyo-Psikolojik Etkilerine İlişkin Bir Değerlendirme”, *Eğitime Bakış: Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 7/21, (2011).

⁴⁷ Mehmet Okutan, “Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu İlköğretim Uygulaması”, *Eğitime Bakış: Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 7/21, (2011).

⁴⁸ Mehmet Şekerci, “Kesintili Eğitim Çağdaş Dünyanın Bir Gerçeğidir”, *Eğitime Bakış: Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 7/21, (2011).

⁴⁹ Engin Aslanargun, “Eğitimi Düzenleyen Kanunların Ruhu Üzerine”, *Eğitime Bakış: Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 7/21, (2011).

⁵⁰ Kıran, *Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitim Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar*, 81-82.

⁵¹ Çetintaş ve Genç, *Eğitim Reformu Sonrası Anadolu Liselerinde Yabancı Dil Öğretimi*.

Bu araştırmanın yöntemi eleştirel söylem analizidir (ESA). ESA toplumsal meseleleri ve güç ilişkilerini, tahakküm ve eşitsizlikleri inceleyen bir söylem analizi yöntemidir.⁵² Bu analiz yöntemi toplumsal ve siyasal meselelerdeki güç dinamiklerinin nasıl yeniden üretildiği ve bunlara söylemsel olarak nasıl karşı çıktığını incelemek için uygundur.⁵³ Bu yöntem ile dilin toplumsal bağlamını göz önünde bulundurarak güç asimetrisinin, ayrımcılığın ve toplumsal eşitsizliklerin nasıl inşa edildiğini analiz etmeyi hedeflenilmektedir. ESA ile metinlerin altında yatan ideolojik mesajların söylemsel seçimlerle nasıl şekillendiğinin incelenmesi hedeflenilmektedir. Bu araştırma Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitim Yasası görüşmelerinde eğitimdeki eşitsizliklerin hangi boyutlarıyla dile getirildiğini ve hangi boyutlarıyla tartışıldığını ortaya koymak için ESA yöntemiyle değerlendirilecektir.

Araştırmanın evreni Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) milletvekilleri tarafından yapılan konuşmalardır. Örneklem ise 22 Temmuz 1997 yılında 55. Hükümet Bakanlar Kurulu tarafından TBMM'ye sevk edilen Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitim Yasası hakkında meclis Genel Kurulu'nda milletvekilleri tarafından yapılan konuşmalardan oluşmaktadır. Yasa tasarısı 14-16 Ağustos 1997 tarihinde mecliste görüşülmüştür. Araştırma bu tarihler arasında yapılan meclis görüşmelerinde eğitim ve eşitsizlik bağlamında yapılan konuşmaları örneklem olarak almıştır. Yasa tasarısı görüşmelerinde eğitimde eşitsizlik bağlamında konuşma yapan milletvekillerinin dağılımı tablo şeklinde gösterilmiştir.

Tablo 1: Mecliste eğitimde eşitsizlik tartışmaları bağlamında konuşma yapan kişilerin partileri ve milletvekili olduğu iller.

Partisi	İsim-Soyisim	Milletvekili Olduğu İl
Anavatan Partisi	Hikmet Uluğbay (M.E. Bakanı)	Ankara
Büyük Birlik Partisi	Muhsin Yazıcıoğlu	Sivas
Büyük Birlik Partisi	Recep Kırış	Kayseri
Doğru Yol Partisi	Ayvaz Gökdemir	Kayseri
Doğru Yol Partisi	İsmail Karakuyu	Kütahya
Doğru Yol Partisi	Saffet Arıkan Bedük	Ankara
Refah Partisi	Lütfi Yalman	Konya
Refah Partisi	Abdülkadir Öncel	Şanlıurfa
Refah Partisi	Ahmet Cemil Tunç	Elazığ
Refah Partisi	Zülfikar İzol	Şanlıurfa
Refah Partisi	Fikret Karabekmez	Malatya
Refah Partisi	Abdullah Gencer	Konya

⁵² Norman Fairclough and Ruth Wodak, 'Critical Discourse Analysis', *Discourse as Social Interaction*, ed. Teun A. van Dijk, (London: Sage, 1997).

⁵³ Teun A. Van Dijk, *Discourse and Power* (Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan, 2018), 85-86.

Refah Partisi	Ömer Vehbi Hatipoğlu	Diyarbakır
Refah Partisi	Fethullah Erbaş	Van
Refah Partisi	Mustafa Kamalak	Kahramanmaraş
Refah Partisi	Hüseyin Yıldız	Mardin
Refah Partisi	Hüseyin Kansu	İstanbul

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Sekiz Yıllık Kesintisiz Eğitim ve Eğitim Eşitsizliğine Dair Tartışmalar

1997 yılının Şubat ayında gerçekleşen MGK toplantısında alınan kararların ardından Sekiz yıllık zorunlu ve eğitim kesintisiz eğitim meselesi gündeme girmiştir. Meselenin askeriyenin dayatmasıyla siyasetin gündemine girmesi konunun hararetli bir şekilde tartışılmasına neden olmuştur. Yasa tasarısının meclise gelişine kadar kamuoyu bu meseleyi fazlasıyla tartışmıştı. Bununla birlikte tasarının meclise gelmesiyle birlikte yasaya karşı çıkan milletvekillerinin hararetli konuşmaları meclis zabıtlarına yansımıştı. Bu tartışmaların önemli bir kısmı da sekiz yıllık kesintisiz eğitimin toplumsal ve eğitimsel eşitsizliklere dair endişeleri ihtiva ediyordu. Türkiye'de okullar arası başarı farkları uzun yıllardır devam eden bir sorun olarak eğitimde eşitsizlikleri sürdürürken⁵⁴ bu yeni yasanın eğitimde fırsat eşitliğine bir çare olmayacağı ve eşitsizlikleri derinleştireceği hususu dile getirilmişti.

21 Temmuz 1997 akşamı toplanan ANASOL-D Hükümeti'nin Bakanlar Kurulu'nun gündemin sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitimle ilgili bir gündem olmamasına rağmen toplantı neticesinde bu konu gündem maddeleri arasına alınmış ve toplantı neticesinde ivedilikle meclise sevk edilmişti. Toplantıda hazır bulunan ve tasarımı görüşmek üzere meclise sevk eden hükümetin ortakları Mesut Yılmaz liderliğindeki Anavatan Partisi (ANAP), Bülent Ecevit liderliğindeki Demokratik Sol Parti (DSP) ve DYP'den bir grubun ayrılmasıyla kurulan Hüsamettin Cindoruk'un liderliğindeki Demokratik Türkiye Partisi'yi (DTP). Meclise sevk edilen tasarı önce Milli Eğitim Komisyonu'nda görüşülmüştü. Bu görüşme 9 gün boyunca toplamda 95 saat olarak tarihin en uzun kanun tasarısı görüşmesi olarak kayıtlara geçmiştir. Uzun çalışmalar sonrası komisyon tasarımı meclise sevk etmiştir.⁵⁵

14-15 Ağustos 1997 tarihlerinde sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim yasa tasarısı TBMM Genel Kurulu'nda görüşülmüştür. Tartışmalar esnasında mecliste tansiyon yükselmiş ve gergin bir iklim oluşmuştur. Genel Kurul müzakere zabıtları 533 sayfayı bulmuştur. Bu tasarı meclis tarihinin en uzun tartışılan yasa tasarısı olarak kayıtlara geçmiştir.⁵⁶ 14 Ağustos günü meselenin görüşülmesi için tasarımı meclise getiren partilerden, ANAP grubu adına Milletvekili Avni Akyol, DSP grubu adına Milletvekili Metin Şahin ve DTP Grubu adına Milletvekili Mahmut Yılbaş, tasarımı destekleyen CHP grubu adına Milletvekili Altan Öymen, tasarıya karşı çıkan DYP grubu adına Milletvekili Ayvaz Gökdemir ve RP grubu adına Milletvekili Ömer Vehbi Hatipoğlu, mecliste grubu bulunmasa da milletvekilleri düzeyinde temsil edilen Büyük Birlik Partisi (BBP) adına Muhsin Yazıcıoğlu da söz almıştır. Akabinde şahısları adına milletvekilleri söz almış ve konuşmalarını gerçekleştirmişlerdir. Bu konuşmalar esnasında Genel Kurul'da ateşli konuşmalar gerçekleştirilmiş ve diğer milletvekilleri

⁵⁴ Mahmut Özer vd., "Türkiye'de Eğitimde Eşitsizlikleri Azaltmak İçin Uygulanan Politikalar", *OMÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39/2, (2020), 304.

⁵⁵ Öcal, *Öncü 7'ler: Mukaddime*, 215.

⁵⁶ Halis Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 2014), 473.

konuşmalara sık sık sözlü müdahalelerde bulunmuşlardır. DYP grubu adına söz alan Ayvaz Gökdemir yasa tasarısı hakkında şunları söylemektedir:

“Bu tasarı, Türkiye'nin tek tip ortaokulu olsun diyen bir tasarıdır. Türkiye'nin tek tip ortaokulu olsun... Niye bunu yapıyorsunuz, esas saikiniz ne?.. İmam hatip okullarının orta kısmı olmasın; budamaya buradan başlayalım ve sonunda imam hatip okullarını da yıkalım, yok edelim diyen bir tasarıdır. Esas motivasyonu budur, çıkış noktası budur. (...) Bunu yaparken, dürüstçe, biz imam-hatip istemiyoruz diye gelinseydi, biz imam-hatibin orta kısmını kapatmak istiyoruz diye gelinseydi, onun da münakaşasını, mücadelesini yapardık; ama, hiç olmazsa, sistem bütünlüğü tahrip edilmezdi, çıraklık okulları tahrip edilmezdi, anadolu liseleri tahrip edilmezdi, güzel sanatlar liseleri tahrip edilmezdi, özürülüler okulları tahrip edilmezdi, yabancı okullar tahrip edilmezdi. Milli eğitimin 14 temel ilkesi var; ama, bu tasarı, en az 4'üne aykırı; çünkü, içinde millet bulunmayan, içinde çoğulculuk bulunmayan, seçme hakkı bulunmayan bir tasarı”.⁵⁷

Gökdemir yasa tasarısının asıl amacının imam hatip okullarının orta kısmının kapatılması olduğunu, fakat bunun açıkça belirtilmediği için diğer okulların da bu tasarıdan zarar gördüğünü vurgulamaktadır. Yeni eğitim reformunun yasa tasarısının meclise getirilirken kullanılan söylem imam hatip okullarıyla ilişkili değildi. Zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılması dışarıdan bakıldığında menfi bir durum da değildi. Fakat Ayvaz Gökdemir bu yeni eğitim reformunun asıl amacının imam hatip okullarının kısıtlanması olduğunu dile getirerek gizli söylemi ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. RP grubu adına söz alan Ömer Vehbi Hatipoğlu da şu sözlerle tartışmaya katılmıştır:

“Şimdi, Hükümete soruyorum: Reform, bunun neresinde; Allah aşkına?! Dünyanın neresinde bir okul türünü, bir okul kademesini ortadan kaldırmanın adına "reform" denilmiştir?! Siz, bu tasarıyla, yabancı dil eğitimini öldürüyorsunuz; siz, bu tasarıyla, meslekî ve teknik eğitimi öldürüyorsunuz; siz, bu tasarıyla, din eğitiminin kökünü kazıyorsunuz ve reformdan bahsediyorsunuz. Ha, bu tasarı reform olmadığı gibi, amacı, zorunlu eğitimi 8 yıla çıkarmak filan da değildir; buraya çıkıp kimse milleti aldatmasın. Eğer, mesele bu ise, yani, zorunlu eğitimi 5 yıldan 8 yıla çıkarmaksa; eğer, çağdaşıktan, bilimden bahsediyorsanız, buyurunuz, buraya tek maddelik bir tasarı getiriniz, "zorunlu eğitimin süresi 8 yıla çıkarılmıştır" deyiniz, burada 548 milletvekilinin alkışıyla bu tasarı kabul edilir; ama, mesele o değil; mesele, üzüm yemek değil, bağcıyı dövmektir. Uzun lafın kısası, Hükümet, kadife kılıfı içinde sunduğu sistemle, temel hak ve özgürlükleri darbelemek istemektedir. Bakın, ben, size bu tasarıyı anlatayım. Hükümetin hazırladığı bu tasarinin kadife kılıfı sıyrılıp alındığında -nedir kadife kılıfı; zorunlu eğitimi 8 yıla çıkarmak- çağdaşlığın, bilimin, demokrasinin, temel hak ve özgürlüklerin, hukuk mantığının, inanç ve düşünce özgürlüğünün ve toplumsal barışın tepesine inmeye hazırlanmış bir demir el, bir demir yumruk karşımıza çıkar. (...) Keşke cesur olsalardı, keşke çıkıp da apaçık "biz, imam-hatipleri, Kur'an kurslarını istemiyoruz" diyebilselerdi; yazık, öyle olmadı; fakir Anadolu'nun yer yataklarında büyüyen zavallı çocuklarının, 8 yıl bir öğretmene mahkûm edilerek önleri kesiliyor; artık, fakir köylü çocuklarını üniversite kapılarında göremeyeceğiz, devleti, bu briyantınli beyefendilerin çocukları idare edecekler”.⁵⁸

Bu yasa tasarısının temelde imam hatip okullarının yönelik için uygulanması gündemdeydi. Fakat süreç meslek liselerinin de dahil edilerek kapsamın genişlemesiyle sonuçlanmıştır.⁵⁹ Ömer Vehbi Hatipoğlu da tasarının esas amacının imam hatip okullarını kısıtlamak olduğunu dile getirirken bu tasarının aynı zamanda dil eğitimini ve mesleki eğitimi de zayıflatacağının üzerinde durmuştur. Hatipoğlu bu yasa tasarısı sonucunda yoksul ve köylü çocuklarının önlerinin kesileceğini ve üniversite

⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 135. Birleşim, (14.8.1997). 33/22.

⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 135. Birleşim, 33/28.

⁵⁹ Ertan Özensel – Mehmet Ali Aydemir, *Türkiye'de İmam Hatipli Olmak*, (Konya, Çizgi Kitabevi, 2016), 31.

eğitimlerinin engelleneceğini dile getirmektedir. Hatipoğlu tartışmayı imam hatip meselesi zemininden çeken dil ve meslek eğitiminin de bu reformdan zarar göreceğini dile getirmektedir. Böylece amacının sadece imam hatip okullarını korumak olmadığını, aynı zamanda dil ve meslek eğitiminin de zarar göreceğini dile getirerek söylemini güçlendirmeyi denemiştir. BPP Genel Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu da Genel Kurul'da söz almış ve tartışmaya dahil olmuştur. Yazıcıoğlu 8 yıllık zorunlu eğitimden yana olduğunu fakat kesintisiz eğitime karşı olduğunu şu sözlerle açıklamıştır:

“Hemen sözlerimin başında ifade etmek istiyorum ki, biz, kesinlikle, 8 yıllık eğitime karşı değiliz. Temel eğitimin 8 yıla çıkarılması, elbette, bir ihtiyaçtır ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bu ihtiyacı, bir şekilde mutlaka tamamlayacak ve gerçekleştirecektir; ancak, burada, 8 yıllık eğitimin gündeme getirilmesinin tarzı, uygulama biçimi ve niyetleri, Türkiye’yi ciddi şekilde kamplara bölmüş bulunmaktadır. 8 yıllık temel eğitimin gündeme getirilmesi, eğer sadece eğitim seviyesinin yükseltilmesi ise, o zaman, bunu 5+3 tarzında yaptığımız takdirde bir problem kalmamakta ve tartışma orada bitmektedir; fakat amaç bu değil; yani, 8 Yıllık Temel Eğitim Kanun Tasarısının getirilmesi, eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve belli dönemlerde tartışılmış olan eğitim kalitesinin artırılması değildir; amaç, tek tip insan yetiştirme projesini millete dayatmaktır. (...) Sayın Anavatan Partililer, daha bundan bir süre önce 5+3 tarzını savunurlarken, şimdi neden bu kadar militanca, hatta, siyasî hayatlarının sonu olsa bile bunu yapmaya karar vermişlerdir; bunu çok tartışarak yaptıkları kanaatini taşıyorum. Burada ortaya çıkan şey şudur. Millî Güvenlik Kurulu kararlarıyla beraber, bu tasarı millete dayatılmıştır. Ensesine silah dayanarak rehin alınmış insanlar gibi, hiçbir tartışma ortaya koymadan, ilme, bilime, eğitim uzmanlarına kulak vermeden bu tasarının âdeta alkışlarla hayata geçirilmeye çalışılmasının sebebi, Millî Güvenlik Kurulu kararlarıdır; burada bir dayatma vardır”.⁶⁰

Muhsin Yazıcıoğlu ANAP lideri ve Başbakan olan Mesut Yılmaz’ın “siyasi hayatıma mal olsa da” diyerek tasarının arkasında durmasına atıfla meclise getirilen tasarının bir askeri dayatma olduğunu dile getirmektedir. Böylece aynı zamanda sağ seçmenden oy alarak meclise giren ANAP’ı ve Başbakan Mesut Yılmaz’ı köşeye sıkıştırmayı amaçlamaktadır. Yazıcıoğlu tasarının Anadolu çocukları olarak nitelediği sosyoekonomik açıdan dezavantajlı toplum gruplarının aleyhine olduğunu da şöyle vurgulamaktadır:

“Tabii, tasarı bu şekilde gündeme geldikten sonra, Türkiye, enteresan bir tartışmaya girmiştir. Bize göre, 8 yıllık kesintisiz temel eğitimin sebeplerinden birisi, Anadolu çocuklarının eğitim yarışında devre dışı bırakılmasıdır; Anadolu çocuklarının önünün kesilmesidir; gerek imam hatip liseleriyle gerek çıraklık okullarıyla ve gerek Anadolu liseleriyle, Anadolu çocuklarının önü açılmaktaydı; bunun önünü kesmek istemekteler ve bu sebeple, aslında, milletin talepleri, ihtiyaçları, dinî gerekleri dikkate alınmaksızın eğitimde pedagojik açıdan da hiçbir formasyon dikkate alınmaksızın hazırlanan bu dayatmayla getirilmiş olan açmazda, şöyle bir manzara ortaya çıkmıştır: “Ben, imam-hatiplerimi yaptırдыm ve onun yaşatılmasını istiyorum” diyenler, Anadolu liselerinin kapanmasını istemeyenler, çıraklık okullarıyla ilgili endişelerini ifade edip yürüyenler, çağdışı, cumhuriyet düşmanı, karanlık insanlar, karanlık çağın insanları ve yarasalar olarak takdim edilmiştir. Bunu, o kendi inançları, değerleri için yürümüş olanlar adına, birtakım kaygılarla yürümüş olanlar adına esefle karşıladığımızı huzurlarınızda ifade etmek istiyorum”.⁶¹

Yazıcıoğlu kesintisiz eğitimin sakıncalarından bahsederek kesintisiz eğitime karşı çıkanların çağdışı, cumhuriyet düşmanı, karanlık insan vb. nitelendiklerini ve bu nitelermeleri yapanları kınadığını

⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 135. Birleşim, 33/42-43.

⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, 135. Birleşim, 33/43.

dile getirmiştir. Bu söylem özellikle 28 Şubat sürecinde hem devlet hem de medya tarafından hedefe konulan dindar ve muhafazakar toplum kesimleri üzerindeki suçlamaların meclis kürsüsünden dile getirilmesini amaçlamaktadır. Yazıcıoğlu'nun partisi olan BBP'nin de ANAP'la aynı seçmen havuzundan beslendiğini akıldan çıkarmamak gerek. Böylece Yazıcıoğlu hem kendi seçmen kitlesinin rahatsızlığını meclis kürsüsünden dile getirirken aynı zamanda sağ seçmen grubunun oylarıyla iktidara gelen ANAP'a oy verenlerin de dikkatini çekmeyi amaçlamaktadır. BBP Kahramanmaraş Milletvekili Recep Kırış da Genel Kurul'da söz isteyerek eğitim tasarısı hakkında görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“Muhterem arkadaşlar, uzunca bir zamandan beri tartışılan bu konuyla ilgili ortaya çıkan hakikat şu: Zorunlu eğitimin 8 yıla çıkmasına kimse karşı çıkmıyor; ama, “bu, 5+3 tarzında olsun ve bugünkü mevcut düzen, gerçekten, büyük bir aksama meydana gelmeden devam etsin” deniliyor. Eğer, mesele, sadece zorunlu eğitimi 8 yıla çıkarmaksa, bunun böyle olması lazım. 5 yıldan sonra ilkökul diploması vermezsiniz, dileyen Anadolu liselerinin orta kısımlarına, dileyen herhangi bir özel okula ya da çıraklık eğitim merkezlerine, dileyen imam- hatip okullarının orta kısmına gidebilirdi; ama, maalesef, bu, böyle yapılmamaktadır ve “kesintisiz 8 yıl eğitim...” diye tutturularak, imam-hatip okullarının orta kısmını kapatan, çıraklık eğitim merkezlerini, gerçekten, fevkalade fonksiyonsuz hale getiren; onun yanında, hafızlık eğitimini olumsuz etkileyen ve Anadolu çocuklarının önünü kesen bir düzenleme getirilmiştir ve burada işin en önemli yanı, maalesef -tartışmalar da zaten o konuyla ilgili yoğunlaşmış bulunmaktadır- Türkiye'deki din eğitiminde halkın önemli bir ihtiyacını karşılama durumunda bulunan imam - hatip okullarıyla ilgili yanıdır

Şimdi, imam- hatip okulları kapatılmıyor diye iktidar ha bire feryat ediyor, imam- hatip liseleri devam edecek deniyor. Elbette ki, imam- hatiplerin lise kısmı hakikaten devam ediyor; ama, diğer ortaokullarla beraber imam hatiplerin orta kısmı kapatılıyor. Değerli arkadaşlar, zaten, imam- hatiplerin lise kısmı 4 yıldır, 1 yıl da hazırlık konulmak suretiyle 5 yıl haline getirilecek ve bir adım sonrasında, imam- hatip liseleri sadece meslek lisesi sayılmak suretiyle, imam- hatip lisesi mezunlarının üniversiteye, bütün fakültelere gitmelerine mâni olmaya çalışılacaktır; maalesef, niyet budur. Bunu, kimse gizlemesin, kimse saklamasın ve tartışmaları izleyen insanımızın endişeleri de zaten bu konularda yoğunlaşmaktadır. Kimse de milleti bir enayi filan zannetmesin; millet, gerçekten, büyük bir dikkatle bu tartışmaları dinliyor, izliyor ve kimse milleti kandıracağını, aldatacağını zannetmesin”.⁶²

Kırış da eğitimin 5+3 şeklinde kesintili ve zorunlu olması gerektiğini dile getirirken kesintisiz eğitimin çıraklık ve hafızlık eğitimini engelleyeceğini ve Anadolu çocukları olarak tarif ettiği sosyoekonomik olarak dezavantajlı ailelere mensup çocukların önünün kesilmesi anlamına geldiğini ifade ediyor. Yine Kırış da asıl meselenin imam hatip okullarının önünün kesilmesi olduğunu, bu okulların meslek lisesi sayılarak üniversitede farklı fakültelere gitme imkanlarının kısıtlanacağını dile getiriyor. Kırış da genel başkanı Yazıcıoğlu gibi seçmen kitlesinin taleplerini meclis kürsüsünde dile getirmektedir. Kahramanmaraş gibi muhafazakar ve dindar bir şehrin milletvekili olduğu da düşünülürse bu söylemi kurduğu yer daha iyi anlaşılacaktır. Nihai olarak Kırış'ın da dediği gibi gerçekten de yaklaşık 1 yıl sonra meslek liselerinin önüne katsayı uygulaması faaliyete geçirilecek bu okulda mezun olan öğrencilerin kendi alanları dışında bölümleri tercih etmeleri durumunda puanları kırılacaktır.⁶³

⁶² TBMM Tutanak Dergisi, 135. Birleşim, 33/77-78.

⁶³ Ahmet Ünsür. *Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2006), 288.

Yeni eğitim reformu anlamına gelen bu yasa tasarısı için en ciddi muhalefet RP'den geliyordu. Tartışmalara katılan diğer bir isim RP Konya Milletvekili Lütfi Yalman'dı. Yalman tartışma ile alakalı şunları söyledi:

“İmam-hatip liselerinin orta kısımlarının kapatılması ya da Kur'an kurslarının kapatılması için keşke başka bir yol bulsaydınız, hiç değilse, eğitimde kaos meydana getirmezdiniz. Bu milletin çocuklarının geleceğiyle oynamamalıydınız; ama, sizlerin asıl başka bir gayeniz daha var, Anadolu çocuklarının devlet yönetiminden uzaklaştırılması. Değerli arkadaşlarım, bir Başbakan kalkacak, bu milletin evlatlarının okuduğu, Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullara “cumhuriyetin okulları değil” diyecek; ne büyük bir talihsizlik, kınıyorum... Yine, bir bakan kalkacak, inançlarına ve geleceklerine ipotek konulmasına tepki gösteren halka “şerefsizler” diyecek, “teröristler” diyecek. Birileri de, inançlı insanlara, imam-hatip liselerinde okuyanlara “PKK'dan tehlikeli” demişti; aynı zakkumdan zehirlendiklerini nasıl da belli ediyorlar; bunları da kınıyorum”.⁶⁴

Yalman sekiz yıllık kesintisiz eğitim yasasıyla çokça dile getirilen “Anadolu çocuklarının” önlerinin kesildiğini ve bu okulların bazı siyasiler tarafından ötekileştirildiğini dile getirerek tepkisini ortaya koymaktadır. Ona göre bu yasa ile birlikte sosyal hareketlilik imkanı kısıtlanacaktır. RP seçmeni daha çok kır kökenli vatandaşlardan oluşuyordu. Kırdan yaşayan veya kırdan kente yeni göç etmiş ve şehrin çeperlerinde tutunmaya çalışan bu seçmen grubu sosyoekonomik olarak da dezavantajlıydı. Bu da Yalman'ın söylemini kurarken bu kesimin devlet kadrolarında görev almasının engellenmesini öne çıkardığı dikkat çekmektedir. Bu yasa tasarısından en çok etkilenen okulların başta imam hatipler sonra da meslek liseleri olduğu da dikkate alınırsa Yalman'ın kurduğu eleştirel söylemin zemini adha iyi anlaşılmaktadır.

RP Şanlıurfa Milletvekili Abdulkadir Öncel de bu yasa tasarısının eşitsizliklere neden olacağını dile getirmektedir. Öncel'in meclise verdiği sorulardan birisinde şu ifade geçmektedir: *‘Zorla uygulamaya konacak bu kanunla, fakir fukara Anadolu insanımızın fırsat eşitliğini önlemek, devlet yönetiminde, insanca yaşamada ve iş bulmada önleri kesilecektir. Bu kadar dostça uyarımıza rağmen, zulüm kanunundan vazgeçmeyecek misiniz?’*⁶⁵ Öncel de daha önceki vekillerin üzerinde durduğu fırsat eşitsizliği sorununa dikkat çekmiş ve sekiz yıllık kesintisiz eğitimin, eğitimde ve toplumsal hayatta eşitsizliklere neden olacağını dile getirmiştir. Öncel'in de sosyal eşitsizliklere değinme nedenlerinden biri, yeni eğitim reformunun kendi RP seçmen kitlesini doğrudan ilgilendirmesidir.

Eğitim yasası tartışmaları 15 Ağustos günü de devam etmiştir. DYP Kütahya Milletvekili İsmail Karakuyu da kesintisiz eğitim yasasıyla birlikte eğitimde eşitsizliğin ortaya çıkacağı üzerine vurgu yapmıştır. Bu yasayla birlikte anadolu, meslek ve imam hatip Liselerinin orta kısımlarının kapatılmasıyla Anadolu çocuklarının önünü keseceğini dile getirmiştir:

“15 yaşına gelmiş çocuğu, yetenekleri istikametinde geliştirmeden ortada bırakmak ne anlama geliyor? Ne anlama geliyor; çocukları, 15 yaşında, bir baltaya sap olmadan ortada bırakmak anlamına geliyor; bu, Anadolu çocuğunun, bu milletin çocuğunun önünü kesmektir; çünkü, Anadolu çocuğu, becerilerini okullarda alır. Özel yetenekli olan çocuklarımız buralarda yetişirken, Anadolu çocuğunun önünü kesme gayesiyle -şimdi görüştüğümüz 5'inci maddenin- bu, 8'inci yılın ikinci yarısında yönlendirilmesi, Anadolu çocuğuna vurulan darbedir. Dikkat ediniz, İktidar Partilerinin milletvekilleri, buradaki sözcüleri, bu maddenin bu anlamından hiç

⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 135. Birleşim, 33/102.

⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 135. Birleşim, 33/91.

bahsetmediler, geçiştirerek gitmeye gayret ettiler. Şimdi, Anadolu çocuklarının önünü kesmeye ne hakkınız var”?!⁶⁶

Anadolu çocukları terkinin birçok milletvekili tarafından kullanıldığını dikkat çekmektedir. Bu terkin kır kökenli ve sosyoekonomik olarak dezavantajlı ailelerin çocuklarını betimlemek için kullanılmaktadır. Karakuyu da kesintisiz eğitimin sosyoekonomik olarak dezavantajlı ailelere mensup çocuklara zarar vereceğini, bu çocukların yetenek ve becerilerini erken yaşta ilkokul sonrası okullarda elde ettiklerini dile getirmiştir. Bu yasa tasarısıyla asıl amacın imam hatip okullarının önünün kesilmesi olduğu sıkça tartışılmıştı. Bu bağlamda imam hatip okullarında okuyan öğrencilerin de büyük bir kısmının köyde doğmuş veya köyden şehre göç etmiş ailelerin çocuklarının olması da mezkur söyleme bir zemin teşkil etmektedir.⁶⁷ Ayrıca Süleyman Demirel geleneğinin sürdürücüsü olan DYP'nin de tarihsel olarak kır kökenli sağ seçmenden oy aldığı düşünülürse Karakuyu'nun söylemi daha anlamlı hale gelecektir. Diğer yandan DYP'nin de tıpkı RP gibi 28 Şubat sürecinin mağduru olması, bu yeni yasa tasarısına eleştirel bakmasındaki diğer bir neden olarak zikredilebilir.

RP Elazığ Milletvekili Ahmet Cemil Tunç da Genel Kurul'da söz alarak sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim tartışmalarına katılmıştır:

“Değerli arkadaşlarım, aslında, bu davranışı anlamakta öyle fazla güçlük çekildiği kanaatinde de değilim; çünkü, bu tasarının çok sebebi var; ama, çok bariz iki sebebini söylemek istiyorum: Bunlardan bir tanesi, Anadolu insanının, fakir, yoksul halkın çocuklarının yönetime katılımını engellemek; ikincisi de, imam-hatip okullarının orta kısımlarını kapatarak, imam-hatip liselerinin kaynağını kurutmak, imam-hatip liselerini de meslek liselerine dönüştürüp, ilahiyat fakültelerinin dışında diğer fakültelere girmelerini engellemektir. Böylece, Türk solunun hep söyleyip bir türlü elde edemediği netice, ne yazık ki, Anavatan Partisinin sırtından gerçekleşmiş olacaktır.

Şimdi, muhterem arkadaşlar, nüfusumuzun yüzde 40'ı köylerde yaşıyor. Büyük şehirlerimizin varoşları da, bazı ilçelerimiz de köylerden farksızdır. Köylerimizin az bir kısmı hariç, diğerlerinde, birleştirilmiş sınıflarda eğitim yapılıyor. Çoğu köylerimizde, 100-200 öğrenciyi bir öğretmen okutuyor, beş sınıf da aynı derslikte eğitim görüyor. Doğu ve güneydoğuda, çeşitli nedenlerden dolayı, 6.200 okulumuz kapalı, 300 bin öğrencimiz okula gitme imkânı bulamıyor; çeşitli nedenlerden dolayı, köylere öğretmen gönderemiyoruz.

Şimdi, siz, bu şartlarda, hangi hakla, köyde okuyan bir öğrenciyi 8 yıl bir sınıfa, bir öğretmene mahkûm edeceksiniz? Köylerimizin ekonomik ve sosyal altyapısını tamamlamadan, branş öğretmenini nereden bulacaksınız; bulsanız bile, bu şartlarda, köye nasıl göndereceksiniz? Mevcut sistemde, köyde okuyan ve "ah, şu 5 sene bir bitse de şehre gitsem, doğru dürüst Türkçeyi öğrensem" diyen çocukları, 8 yıl köye, nasıl, hangi hakla mahkûm edeceksiniz (RP sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar) ve bu öğrenciyi, 8 yılın sonunda, bir şehir lisesinde, şehirde okuyan öğrencilerle aynı sınıfta kaynaştıracak ve başarı bekleyeceksiniz. Bugün, ilkokul 5'inci sınıfta okuyan parlak zekâlı köy çocuklarının, anadolu liseleri sınavlarına girmek suretiyle anadolu liselerinde eğitim görme imkânı varken, yoksul ailelerin elinden, köyde okuyan çocukların elinden bu imkânı alıyorsunuz; dolayısıyla, zeki çocukların elinden, kaliteli okullara gitme imkânını alıyorsunuz. 8 yıl kesintisiz diye, köyde, çocuğu, eğitimsizliğe terk ediyorsunuz; dolayısıyla, üniversite kapılarını, bu yoksul halkın çocuklarına kapatıyorsunuz.

⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 136. Birleşim, (15.8.1997). 33/27.

⁶⁷ Mehmet Ali Aydemir, “Türkiye’de İmam Hatip/li Algısı: Bazı Göstergeler Bağlamında Sosyolojik Bir Değerlendirme”. Talim, 1/1, (2017), 9.

Çocuklarının kaliteli eğitim almasına imkân vermediğiniz yoksul halk yığınlarının yönetime katılmasını da bu şekilde, belki fark etmeden engellemiş oluyorsunuz”.⁶⁸

Ahmet Cemil Tunç, kesintisiz sekiz yıllık zorunlu eğitim yasa tasarısını eleştirerek bu tasarının temelde iki amacı olduğunu bunlardan birisinin fakir ve yoksul aile çocuklarının yönetime katılmasını dolayısıyla sosyal hareketliliklerini engellemek, diğerinin ise imam hatip okullarının orta kısmını kapattıktan sonra imam hatip liselerini meslek lisesi statüsünde kabul edip bu okullardan mezun olan öğrencilerin farklı alanlarda üniversite eğitimi almasının önüne geçmek olduğunu dile getirmektedir. Tunç, köyde okuyan başarılı çocukların 5. sınıftan itibaren Anadolu lisesi sınavlarına girerek kaliteli okullarda okuma imkanının ellerinden alınarak alt yapısı henüz yetersiz sekiz yıllık köy okuluna mahkûm edildikleri üzerinde durmaktadır. Tunç, bu yasaı meclise getiren ve yasalaşması için mücadele eden ANAP’ı eleştirirken bu yasanın yoksul kesimin yönetime katılmasının önünde bir engel olacağı üzerine vurgu yapmaktadır.

RP Şanhurfa Milletvekili Zülfikar İzol Genel Kurul’da söz alarak Tunç gibi meseleye kırsal bölgelerdeki eğitim altyapısı yoksunluklardan dem vurarak yaklaşmış, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin köylerindeki okul eksikliği, birleştirilmiş sınıflar, lojman eksikliği, kadro eksikliği gibi eğitim altyapısının yetersizliğinden bahseder sözlerine şöyle devam etmiştir:

“Kanun tasarısının esası, ilköğretim süresinin 8 yıllık kesintisiz olarak çıkarılmasıdır; bu suretle, amaçlanan, çiraklık müessesesinin, Anadolu liseleri, Anadolu meslek ticaret liseleri, Anadolu açılış meslek liseleri ile imam-hatip liseleri ve tüm genel maksatlı ortaokulların kapatılmasıdır. Türkiye’mizin eğitim sisteminin içinde bulunduğu mevcut zorlukları çözmek yerine, eğitim sistemimize tahrip edici etkiler yapacak bir şekilde zorunlu eğitimin kesintisiz 8 yıla çıkarılmak istenilmesini basiretsizlik olarak değerlendiriyorum”.⁶⁹

İzol, mevcut yapıyla köy okullarının zaten yetersiz olduğunu ve bu tasarıyla işleyen bir sistemin de bozulacağı üzerinde durmuştur. İzol, milletvekili olduğu bölgenin de eksikliklerine vurgu yaparak bu yeni tasarının Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ndeki eğitime dair olan sorunları derinleştireceğine vurgu yapmıştır.

RP’nin Malatya Milletvekili Fikret Karabekmez de yasa tasarısıyla alakalı Genel Kurul’da söz almış ve şunları söylemiştir:

“İmam-hatip liselerinin orta kısmı ile Kur’an kurslarına, 1997-1998 öğretim yılında öğrenci alınmayacağına dair tasarımı Meclise dayatacaksınız; sonra, dönüp “biz, bu kurumları kapatmıyoruz, iyileştiriyoruz” diyeceksiniz; insaf diyoruz... İmam-hatip lisesi mezunlarının üniversite imtihanlarında gösterdikleri başarıdan hareketle, bu tasarımı hazırladınız. İmam-hatip lisesi mezunları doktor oluyor, avukat oluyor, kaymakam oluyor, mühendis oluyor diyerek, bu okulları kapatmaya kalkışyorsunuz. Dünya tarihinde ilk defa, bir okul, başarısından dolayı kapatılıyor; bu, ilme ve aydınlığa karşı savaşan, yarasa felsefesidir, karanlık özlemcilerinin yoludur. İmam-hatip liseleri başarılıysa, diğer okulları masaya yatırmanız gerekmez miydi? Siz ne yapıyorsunuz; imam-hatip liselerini idam sehпасına çıkarıyorsunuz. 1950’den beri, demokratik haklarda hep ileri giden Türkiye’yi, ilk defa geri götürüyorsunuz, gericilik yapıyorsunuz”.⁷⁰

Karabekmez sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim tasarısının imam hatip okullarına yönelik bir tasarı olduğunu vurgulamıştır. Ona göre bu okullarda okuyarak kendisinin tabiriyle doktor, avukat, kaymakam, mühendis gibi mesleklere erişen ve eğitim yoluyla sosyal hareketlilik yaşayan öğrencilerin

⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 136. Birleşim, 33/147-148.

⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 136. Birleşim, 33/123.

⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 136. Birleşim, 33/120.

olması, bu okulların kapatılmasının bir nedeni. Karabekmez de bu yasa tasarısının ideolojik bir kaygı ile meclisten geçirilmek istendiğini vurgulamıştır. Karabekmez'in de ait olduğu parti olan RP'nin siyasi çizgisine ve seçmen kitlesine uygun bir söylem geliştirdiği dikkat çekmektedir.

Meclis Genel Kurulu'ndaki tartışmalarda yasa tasarısını eleştiren parti ve milletvekillerinin tasarıda zorunlu eğitimi değil zorunlu eğitimin kesintisiz olmasını eleştirdikleri dikkat çekmektedir. RP Konya Milletvekili Abdullah Gencer konuyla alakalı söz alarak şunları söylemiştir:

“Sayın Başkan, değerli milletvekili arkadaşlarım, görüşülmekte olan kanun tasarısının 9 uncu maddesi üzerinde söz almış bulunuyorum; hepinizi saygıyla selamlıyorum. Bu maddede 222 sayılı 1739 ve 3308 sayılı Kanunlarda geçen “ilkokul” ile “ortaokul” kelimeleri birleştirilmekte ve “ilköğretim” olarak ortaya konmaktadır. Değerli arkadaşlarım, burada bazı tespitleri hep beraber yapmak mecburiyetindeyiz. Şu Yüce Mecliste, ister sağ tarafımdan sol tarafa doğru, isterseniz sol taraftan sağ tarafa doğru bütün Meclisi tarayalım, bütün gruplar bu konuda diyor ki “Türkiye’de eğitim 8 yıl zorunlu olmalıdır” İtirazı olan var mı? (RP sıralarından “yok” sesleri) Yok. (...) Altını tekrar çizerek söylüyorum: Refah Partisi, 8 yıllık zorunlu eğitime karşı değildir; tam aksine, daha fazlasını da isteriz. Yalnız, bilinmesi gereken şey nedir? Nedir kesintisiz zorunlu eğitim; aynı binada 8 yıl okumak mı, yoksa, 8 yıllık bir eğitim devresini tamamlamak mı? Bu ince farkı hepimizin ortaya koyması gerekir. Yapılması gereken şey nedir; sadece, yönlendirmenin 8 inci yılın sonunda mı, 5 inci yılın sonunda mı yapılması gerektiğidir”.⁷¹

Gencer zorunlu eğitime karşı olmadıklarını fakat zorunlu eğitimin kademeli bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Gencer konuşmasının devamında plan ve bütçe komisyonunda Almanya örneğini verdiğini ve zorunlu eğitimin kesintili bir şekilde uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır. O dönemde RP'nin Batı karşıtı söyleme sahip olmasına ve gericilikle itham edilmesine karşın Gencer'in Batılı bir ülkeden örnek vererek bu suçlamaları boşa çıkartacak bir söylem geliştirme gayretinde olduğu da dikkat çekicidir.

Genel Kurul'da bu sistemin eğitimde fırsat eşitliğine zarar vereceği ve eşitsizlikleri arttıracığı yönünde ciddi eleştiriler yapılmaktadır. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Hikmet Uluğbay Genel Kurul'da söz alarak eğitimde eşitsizliklere dair getirilen eleştirilere cevap vermiş ve şunları söylemiştir:

“Kırsal kesim çocuklarının önü, üniversiteye giderken kapanmayacaktır. Şu anda, 5 yıllık zorunlu eğitimi bitirdikten sonra, okul çağı dışında kalan çocuklarımız, üniversiteye giden köprüden uzak kalmaktadırlar. Oysa, yapılmakta olan yatırımlar ve yapılacak yatırımlarla, süratle, ülkemizdeki pansiyonlu ve yatılı ilköğretim bölge okullarının sayısı giderek artmaktadır. Buralarda, bu çocuklar, devlet tarafından -üç yıl daha- yatak masrafları, yiyecek masrafları ve giyim masrafları bedelsiz karşılanmak suretiyle ilköğretimi tamamlamış, liseye hazır hale gelmiştir. Bundan sonra, yapmamız gereken şey, lise çağında da yatısız olanaklarını geliştirmek suretiyle, şimdiye kadar üniversiteye gitme fırsatı kapanmış olan çocuklarımızın önünü açmaktır. Bu konuda da gereken yatırımları yapmaya ve diğer önlemleri almaya kararlıyız.

Arkadaşlarımız, ilköğretim okullarının başarı durumlarını soruyorlar; söyleyeyim. 1997 yılında fen lisesi sınavını kazananların başvurduğu kurum türlerine göre sayıları ve başarı oranları: Ortaokullar, yüzde 8,49; yatılı ilköğretim bölge okulları, yüzde 1'e yakın; ilköğretim okulları, yüzde 12,73; liseler, yüzde 2,57; Anadolu lisesi, yüzde 54; ticaret meslek lisesi, yüzde 1,4;

⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, 136. Birleşim, 33/131-132.

imam-hatip liselerinin orta bölümleri, yüzde 2,7. Gördüğümüz üzere, ilköğretim okullarının başarı oranları ikinci sırada yer almaktadır.

“Güneydoğudaki inşaatlar, öğrenci ihtiyacını nasıl karşılayacak?” denildi. Yatılı ilköğretim bölge okulları, en yoğun bir şekilde, gerice kalmış yörelerde, bu çocuklarımıza fırsat verebilmek için yapılmaktadır; önümüzdeki yıllarda da yoğunluk oralarda olacaktır”.⁷²

Bakan Uluğbay zorunlu eğitimin kesintisiz olmasıyla ilgili değil zorunlu eğitimin kendisiyle alakalı görüşlerini aktarmıştır. Ayrıca hali hazırda birlikte eğitim yapan ilköğretim okullarının başarısını fen lisesine giriş kriterine göre değerlendirmiş, meslek liselerinin ve imam hatip liselerinin orta kısımlarının bu kritere göre başarısız oldukları sonucuna varmıştır. Halbuki yasa tasarısına getirilen eleştiriler mesleki eğitimin de önünün tıkanacağı ile alakalıdır. Ki eğitim ve eşitsizlik çalışmalarında başarının sadece okul türü ile alakalı değil, bunun birçok etmeninin olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda bakan bazı istatistiksel verileri yasa tasarısına zemin olarak kullanmıştır. Dolayısıyla Uluğbay’ın söylemini kurarken eleştirilerin kendisine cevap vermek yerine yasa tasarısını savunma ve meşrulaştırma gayreti gösterdiği dikkat çekmektedir.

RP Van Milletvekili Fethullah Erbaş tartışılan yasa tasarısının anadolu, meslek, sanat ve imam hatip liselerinin orta kısımlarının kapatılmasını önerdiğini ve bu durumun Anayasaya da aykırı olduğunu vurgulamaktadır:

“Bu yasa değişikliğiyle, 8 yıllık kesintisiz ve zorunlu eğitim yapılmaktadır. Bu maddeyle, bale gibi, resim gibi, müzik gibi, yabancı dil gibi küçük yaşta kabiliyetlerin geliştirilmesi açısından önem arz eden bazı meslekleri, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme hakkına pranga vurulmaktadır. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 24’üncü maddesinde yapılmak istenen “ilköğretim kurumları 8 yıllık okullardan oluşur, bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır” hükmü, Anayasamızın 42’nci maddesinin birinci fıkrasındaki “kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz” hükmüne bariz bir şekilde aykırı bulunmaktadır. Zira, bu değişiklik, meslekî ve teknik okulların orta kısımları kapatılmakta, kişiler meslek ve teknik eğitimlerinden yoksun bırakılmaktadır”.⁷³

Erbaş, yasa tasarısıyla ortaokul öncesi hazırlık eğitimi veren anadolu liselerinin, sanat eğitimi veren sanat liselerinin ve meslek eğitimi veren meslek liselerinin kapatılmasının erken yaşta alınacak bu eğitimlerden öğrencileri yoksun bırakılacağını ifade etmektedir. Erbaş’a göre bu tasarı aynı zamanda sanayiye de bir darbe vuracaktır. Erbaş söylemini meşrulaştırırken Anayasa’yı referans göstermiştir. Bununla birlikte teknik eğitimin de zarar göreceğine vurgu yaparak meselenin istihdam boyutuna da dikkat çekmiştir.

DYP Ankara Milletvekili Saffet Arıkan Bedük de söz alarak zorunlu eğitimin 11 yıla çıkarılması gerektiğini fakat kesintisiz 8 yıl olarak yasalaşmasının sakıncalarından bahsettikten sonra şunları söylemiştir:

“Biz, diyoruz ki, 8 yıllık zorunlu eğitim yaparken, bunu, belli bir yaştan sonra yönlendirmemiz gerekir. Getirilen bu yenilikle ne olacaktır; getirilen bu yenilikle, özellikle Anadolu liselerinin orta kısımları kapanacaktır, yabancı dil eğitimi yapacak olan okulların orta kısımları kapanacaktır, teknik liselerin orta kısımları kapanacaktır, sanat okullarının orta kısımları kapanacaktır, güzel sanatların orta kısımları kapanacaktır, spor okullarının orta kısımları kapanacaktır; ister müzik dalında, ister resim dalında, ister dinî alanda eğitim yapan bütün okulların orta kısımları kapanacaktır. 8 yıl okuyacak, daha sonra ne olacak; o 8 yıl okuyanlar,

⁷² TBMM Tutanak Dergisi, 136. Birleşim, 33/134.

⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, 136. Birleşim, 33/139.

gelecekler lise kapılarına dayanacaklar, liseyi bulamayacaklar. Fakir vatandaşlarımızın, kırsal alanda yaşayan vatandaşlarımızın çocukları okuyamayacak; öğretmen bulamayacak ve bütün bu şartlara rağmen, bu çocuklarımız, bu eğitimi 8 yıl almak suretiyle, yönlendirilmeden yetiştirilmiş olacaktır”.⁷⁴

Bedük, kesintisiz eğitimin yabancı dil, sanat, spor, din eğitimi yapan okulların orta kısımlarının kapatılacağını ve bu nedenle sosyoekonomik olarak dezavantajlı vatandaşların çocuklarının bundan olumsuz etkileneceğini dile getirmektedir. Bedük, sırf din eğitimi veren kurum olan imam hatip okullarının orta kısmını kapatmak için diğer okulların da orta kısmının kapatılmasının Türkiye'ye büyük zarar vereceğini dile getirmiştir.

RP Kahramanmaraş Milletvekili Mustafa Kamalak da tartışmalara katılmak için söz almış ve şunları ifade etmiştir.

“Değerli arkadaşlarım, hepimizin bildiği gibi, nüfusumuzun hemen hemen yarısı kırsal kesimde yaşamaktadır. 36 bin köyümüz vardır, her bir köyün 3-5 obası vardır. Buralarda, 5 sınıf, tek derslikte, 1 öğretmen tarafından okutulur. Şimdi 8 sınıfı bir arada okutacağız. 8 sene köy ilkokulunda okuyan bir çocuk, liselerde başarı gösterebilir mi, üniversitelerin kapılarından girebilir mi? Değerli arkadaşlarım, bu kanun tasarısı, köy okullarını, köy çocukları için açık cezaevine çevirmektedir. (RP sıralarından alkışlar) Değerli arkadaşlarım, bu durum, ülke nüfusunun yarısına, genç beyinlere, devlet yönetimini kapatmak demektir. Böyle ülke kalkınır mı? Fırsat eşitliği bu mu? Siyasalda, hukuk fakültesinde beraber okuduğumuz sosyal demokrat arkadaşlar, fırsat eşitliği bu mu, halkçılık bu mu? Siz gönüldeşler, ANAP'lılar, orta direğe giden yol bu mu”⁷⁵

Kamalak, sekiz yıllık kesintisiz eğitimle birlikte zaten yetersiz olan köy okullarındaki eğitim kalitesi ve öğretmen kadrosu ihtiyacına vurgu yaparak köylü çocuklarının ortaokulu okumak için şehre gelmesinin önünün kesildiğini ve bunun da bu çocuklara devlet yönetiminin kapatılması anlamına geldiğini dile getirmiştir. Kamalak da RP'nin diğer milletvekilleri gibi yasalandıkları toplumsal tabanın kaygılarının sözcüsü olmuş ve yeni yasa tasarısının yoksul kesimlere vereceği zararı siyasi bir söylem olarak dile getirmiştir.

RP Mardin Milletvekili Hüseyin Yıldız da sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitimi ‘*Yüzde 2'lik asalak bir azınlığın, Anadolu çocuğunun önünü kesmek için size dayattığı bu zulüm projesi*’⁷⁶ olarak tanımlamış, yeni yasayla birlikte doğacak eğitim harcamalarının finansmanı için getirilen ek vergileri de bu şekilde eleştirmiştir. Bütün eleştirilere rağmen Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitim Yasa Tasarısı Genel Kurul'da görüşüldükten sonra 16 Ağustos 1997 tarihinde 242 ret oyuna karşılık 277 oyla meclis tarafından onaylanmıştır. Böylece zorunlu eğitim kesintisiz bir şekilde 8 yıla çıkarılmıştır.

Sonuç

28 Şubat 1997'de toplanan MGK kararlarından birisi de sekiz yıllık kesintisiz ve zorunlu eğitime geçilmesiydi. Zaten uzun yıllardır tartışılan bu mesele, askeriye'nin müdahalesiyle Türkiye'nin önemli gündemlerinden biri haline gelmişti. 14 Ağustos'ta meclis Genel Kurulu'nda görüşülmek üzere gelen Sekiz Yıllık Kesintisiz Eğitim Yasası 16 Ağustos 1997 tarihinde meclisten geçmiş, 17 Ağustos'ta da Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından onaylanmış, 18 Ağustos 1997 günü Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Bu yasaya göre ilkokullar ve ortaokullar birleştirilerek zorunlu eğitim kesintisiz bir

⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 136. Birleşim, 33/145.

⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 136. Birleşim, 33/159.

⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 136. Birleşim, 33/179.

şekilde 8 yıla çıkarılmıştır. Böylece anadolu, meslek, sanat ve imam hatip liselerinin orta kısımları kapatılmıştır.

Yasa tasarısı meclise gelmeden evvel kamuoyunda tartışılmış, özellikle imam hatip lisesi çevreleri bu yasanın meclisten geçmemesi için direnç göstermişlerdir. Dönemin RP Milletvekili Hüseyin Kansu meclis Genel Kurulu'nda bu yasanın geçmemesi için yapılan imza kampanyasına 4 milyon kişinin katıldığını dile getirmiştir. Nihai olarak kamuoyunda yapılan eleştiriler yasa tasarısının meclise getirilmesiyle Genel Kurul'a da yansımış, yasaya karşı çıkan partilerin sözcüleri ve milletvekilleri endişelerini dile getirmişlerdir. Yasa tasarısına birçok açıdan eleştiriler yöneltilmiştir. Yasa tasarısına gelen en büyük karşı çıkış din eğitimi bağlamında imam hatip okullarının orta kısımlarının kapatılmasına da aittir. Fakat eğitim eşitsizliklerine dair yapılan eleştiriler de ciddi bir yekûn tutmaktadır. Bu eleştirilerde zorunlu eğitime karşı çıkılmadığı, zorunlu eğitimin kesintisiz bir şekilde 8 yıl uygulanmasının yanlış olduğu, bunun eğitimi tek tipleştirme ve tek tip insan yetiştirme amacı güttüğü dile getirilmiştir. Milletvekillerinin mezkur tartışmalarda eleştirel bir pozisyon alması temsil ettikleri toplumsal tabanla doğrudan ilişkilidir. RP, DYP ve BBP daha çok kırsal kesimden veya şehre yeni göç etmiş ve şehrin çeperlerinde yaşayan insanlardan oy almaktadır. Bu toplumsal kesim çocuklarını daha çok imam hatip okullarında ve meslek liselerinde okutmakta, anadolu liselerinde yabancı dil imkanına kavuşmaktadır. Dolayısıyla Genel Kurul'da bu toplumsal kesimlerin kaygıları ve endişeleri eleştirel bir söylem ile dile getirilmiştir.

Bu makalede meclise getirilen yasa tasarısının doğurabileceği eğitim eşitsizliklerine dair eleştiriler ele alınmıştır. Bu bağlamda eleştiriler şu şekilde sıralanabilir:

1-) 28 Şubat 1997'de toplanan MGK'nın kararlarından birisi olan sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim, Mesut Yılmaz'ın başbakan olduğu 55. Hükümet tarafından meclise getirilmiştir. Bu durum yasanın askeriye tarafından ideolojik kaygılarla uygulamaya konulmak istendiğini, dolayısıyla antidemokratik ve istişareye kapalı bir yöntemle uygulandığı eleştirilerine neden olmuştu. Mecliste de bu konu gündeme getirilmiş, Mesut Yılmaz'ın daha önceki beyanlarının 5+3 şeklindeki kademeli zorunlu eğitim olduğu, fakat askere boyun eğdiği eleştirileri dile getirilmiştir.

2-) Diğer bir eleştiri noktası ise yabancı dil eğitimi veren anadolu liselerinin orta kısımlarının da kapatılması ile ilgilidir. Maarif Kolejlere olarak kurulan akabinde anadolu lisesi ismini alan bu okulların 1980'li yıllardan itibaren sayısı arttırılmıştır. Yabancı dil eğitiminin ücretsiz bir şekilde toplumun kolejlere ve yabancı dil eğitimine erişemeyen ailelerin çocuklarının da faydalanabilmesi için açılan bu okullar, ortaokula başlamadan önce 1 yıl hazırlık dil eğitimi vermekteydi. Meclisteki tartışmalarda bu yasayla birlikte anadolu liselerinin de orta kısmının kapatılacağı, sosyoekonomik olarak dezavantajlı öğrencilerin erken yaşta dil eğitimi almasının önüne geçileceği eleştirilmiştir.

3-) Yasa tasarısına getirilen eleştirilerden bir diğeri de yasanın alel acele meclise getirilmesi ve herhangi bir hazırlık yapılmadan hızlıca geçirilmeye çalışılmasıdır. Özellikle kırsal bölgelerdeki okul binası, lojman ve personel eksikliğinin eğitim süreçlerinde bazı mağduriyetlere yol açacağı ve bu dönüşümün plansız ve hızlı bir şekilde yapılmaması gerektiği üzerinde durulmuştur.

4-) Sekiz yıllık kesintisiz ve zorunlu eğitimin kırsalda yaşayan parlak ve başarılı çocukları köye mahkûm edeceği de bir diğer eleştiri konusudur. Eski sistemde sınava girip ilçe veya il merkezinde iyi bir lisenin orta kısmında okuma imkanına kavuşacak bu çocukların yeni yasayla birlikte köyde eğitimlerine devam edecekleri ve eğitim süreçlerinde geri kalacakları üzerinde durulmuştur.

5-) Mecliste dillendirilen eleştirilerden diğeri de mesleki eğitimin önünün kesilmesidir. Meslek liselerinin orta kısımlarının kapatılmasıyla mesleki eğitimin zarar göreceği ve erken yaşta beceri kazanabilecek öğrencilerin bundan mahrum kalacağı eleştirisidir. 1999 yılında katsayı uygulamasıyla imam hatip ve meslek liseleri mezunlarının üniversiteye girişte puanlarının kırılmasıyla bu okullardan mezun olan öğrenciler dezavantajlı konuma geldiğini de eklemek gerekir.

6-) Diğer bir eleştiri ise sanat ve spor liselerinin orta kısımlarının kapatılmasıdır. Bu okulların orta kısımlarının kapatılmasıyla yetenekli çocukların erken yaşta yeteneklerini geliştirebilme fırsatlarının ellerinden alındığına dair eleştiriler yapılmıştır.

7-) Kamuoyundaki ve Genel Kurul'daki önemli eleştirilerden biri de bu yasanın asıl hedefinin Türkiye'deki din eğitimiyle ilgili olmasıdır. Mecliste söz alan vekillerin bir kısmı bu yasanın imam hatip okullarına yönelik olduğunu, imam hatip okullarındaki başarının önünün kesilmek istendiğini, bu okullardan mezun olanların din görevliliği dışındaki meslek dallarına yöneldiklerinden dolayı talebin azaltılmaya çalışıldığını ifade etmişlerdir. Öyle ki imam hatip okullarını engellemek adına aynı torbaya konulan anadolu ve meslek liselerinin de orta kısımlarının kapatılarak eğitime büyük bir darbe vurulduğuna da parmak basmışlardır.

28 Şubat dönemi olarak adlandırılan dönemde askerin de baskısıyla sekiz yıllık kesintisiz eğitim Türkiye'nin gündemine gelmişti. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nda yapılan tartışmaların neticesinde meclis ilgili yasaı kabul edip Cumhurbaşkanı'nın onayına göndermiştir. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in onayıyla tasarı yasalaşmış ve Resmî Gazete yayınlanmıştır. Bu çalışmada mezkûr yasa tasarısı ile ilgili meclis Genel Kurulu'nda yapılan tartışmalarda eğitimde eşitsizlik bağlamında değerlendirmeler incelenmiştir. Vekiller tasarının eğitimde eşitsizlik doğuracağı riski üzerinde durmuşlardır.

28 Şubat sürecinin bir çıktısı olarak algılanan sekiz yıllık kesintisiz eğitime geçişin devamında meslek liselerine yönelik katsayı uygulaması da devreye girmiştir. Bu sürecin sonunda meslek liseleri zarar görmüştür. Bu okulların orta kısımlarının kapatılması ve katsayı uygulamasının devreye girmesiyle meslek liselerine olan ilgi azalmıştır. Bu uygulamalar sonucu işgücü piyasasının beklentileri karşılanmadığı gibi mesleki eğitim algısı da olumsuz etkilenmiştir.⁷⁷ Öyle ki Milli Eğitim Bakanlığı bazı illerde mesleki ortaokullarını tekrar açmaya karar verdi. Böylece bu alandaki eksikli ve ihtiyaçların giderilmesi amacıyla 27 yıl sonra mesleki ortaokullarının tekrar açılması gündeme geldi.⁷⁸

Sekiz yıllık kesintisiz eğitim imam hatip okullarını da önemli ölçüde etkilemiştir. İmam hatip okullarının ortaokullarının kapatılması dindar ve muhafazakar camia tarafından eleştirilmiş, tartışılmış ve gündemde tutulmuştur. Bu konunun aynı zamanda siyasal bir talep haline gelmesi meselenin sürekli kamuoyunda gündemde var olmasına neden olmuştur. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (Ak Parti) 2002 yılında iktidara gelmesiyle birlikte imam hatip okullarına yönelik uygulanan politikaların tersine çevrilmesine yönelik beklenti oluşmuştu. Fakat Ak Parti iktidarının katsayı engelini kaldırması ve imam hatip okullarının orta kısımlarının tekrar açılması ancak 2012 yılında zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarıldığı yasa ile gerçekleşmiştir.

Dil öğrenimi konusu Türkiye'deki ana tartışmalardan birisidir. Sekiz yıllık kesintisiz eğitim yasasından önce anadolu liseleri yabancı dil eğitimi için bir fırsattı. Bu okullarda orta kısımdan itibaren yabancı dilde eğitim verilmekteydi. Fakat yasa değişimiyle birlikte hazırlık eğitimi lise düzeyine

⁷⁷ Mahmut Özer, "Türkiye'de Mesleki Eğitimi Güçlendirmek için Atılan Yeni Adımlar", *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 9/16, (2021), 10.

⁷⁸ Anadolu Ajansı (AA), "Türkiye'nin ilk "mesleki ortaokulları"nın eğitim vereceği iller belli oldu" (Erişim 20 Eylül 2024)

kaydırılmıştır.⁷⁹ Bu da anadolu lisesini kazanan öğrencilerin yabancı dilde eğitime normalden 3 yıl daha geç erişmesine neden olmuştur. Dil eğitiminin özellikle özel okullarla birlikte bir imtiyaz haline gelmesi sosyoekonomik açıdan dezavantajlı aileler için bir eşitsizlik oluşturduğunu söyleyebiliriz. Sekiz yıllık kesintisiz eğitimden bugüne dil eğitimine dair kalıcı çözüm üretecek istikrarlı eğitim politikalarının gerçekleşmemesi bu kesimleri mağdur etmeye devam etmektedir. Bu anlamda imam hatip ve meslek okullarının orta kısımlarının açıldığı gibi anadolu liselerinin de orta kısımlarını açmak veya dil eğitimi merkezli eğitim veren orta okul modelleri oluşturmak bu alanda kaybedilmiş 27 yılı telafi etmek için bir çözüm olabilir.

Bu araştırmada Sekiz Yıllık Kesintisiz Eğitim Yasa Tasarısı'nın Genel Kurul'daki görüşmeleri eğitimde eşitsizlik açısından söylem analizi tekniğiyle incelenmiştir. Bu yasa tasarısı için yapılan görüşmeler meclis tarihinin en uzun görüşmeleri olarak tarihe geçmiştir. Her ne kadar Genel Kurul'da eğitimde eşitsizlik bağlamındaki tartışmalar yoğun ve hararetle bir şekilde gerçekleşmiş olsa da sonraki yıllarda bu yeni yasanın eğitimde eşitsizliği nasıl etkilediğine dair tartışmalar yapılmamıştır. Bu çalışma akademik alanda yapılmış bazı çalışmalara ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın bir takım politika değişikliklerine referans vererek sekiz yıllık kesintisiz eğitimin ortaya çıkardığı aksaklıkları işaret etmesine karşın meclisteki eğitimde eşitsizlik tartışmalarını ele almaktan öteye geçip bunun izini sürebilmek açısından sınırlılık ihtiva etmektedir.

Türkiye'de eğitim politikaları toplumun ihtiyaç ve taleplerine göre düzenlenmelidir. Fakat yer yer ideolojik ve siyasi tartışmalar ihtiyaçların önüne geçmiş ve politika yapımcıların yanlış kararlar vermelerine neden olmuştur. Özellikle teknolojinin geliştiği, küreselleşmenin arttığı, dünya trendlerinin ve ülke ihtiyaçlarının daha kolay takip edilebildiği ve yetişmiş insan kaynağının da sorunlara hızlı teşhis ve çözüm önerisi sunabildiği bir dönemdeyiz. Eğitime dair uygulanacak politikalar geçmişte yapılan hatalara düşmeden uzman görüşleri ışığında kamusal tartışmalarla olgunlaştırılmalı, toplumun istek ve talepleri de göz önünde bulundurularak istişare kanallarıyla karara bağlanmalıdır. Bu tutum toplumun ortak faydası adına en doğru yol olarak gözükmektedir.

Kaynakça

AA, Anadolu Ajansı, "Türkiye'nin ilk "mesleki ortaokulları"nın eğitim vereceği iller belli oldu". Erişim 20 Eylül 2024. <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/turkiyenin-ilk-mesleki-ortaokullarinin-egitim-verecegi-iller-belli-oldu/3328253>.

Akın, Mahmut Hakkı. "Türkiye Modernleşmesi Karşısında Dini Gruplar", *İnsan ve Toplum Dergisi*, 7/1, (2017), 1-24. [dx.doi.org/10.12658/human.society.7.13.M0213](https://doi.org/10.12658/human.society.7.13.M0213)

Aktay, Yasin. "Eğitimde Küresel İmkanlar: Küreselleşen Dünyada Eğitimde Fırsat Eşitliği ve Özgürleşim Fırsatları Üzerine", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 2/1, (2002), 7-22.

Aktay, Yasin. "Türkiye'de Eğitim Bir Maxwell Cini Olacak mı?", *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 2/6, (2005), 31-52.

Alpman, Polat, S. Toplumsal Sınıflar ve Eğitim, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

Aslanargun, Engin. "Eğitimi Düzenleyen Kanunların Ruhu Üzerine", *Eğitime Bakış: Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 7/21, (2011), 41-46.

⁷⁹ Başak Coşkun Demirpolat, *Türkiye'nin Yabancı Dil Öğretimiyle İmtihani: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. (İstanbul: SETA, 2015), 9.

- Aşlamacı, İbrahim. *Paydaşlarına Göre İmam Hatip Ortaokullarında Din Eğitimi*, İstanbul: DEM Yayınları, İstanbul.
- Atmaca, Taner. “Covid-19 Salgınıyla Eğitimde Ortaya Çıkan Çatıştılı Fırsatlara, Risklere ve Eşitsizliklere Bakış”, *Modernitenin Pandemik Halleri*, ed. Fahri Çakı. 227-241. Ankara: Nobel Yayınları, 2020.
- Atmaca, Taner. *Eğitimde Toplumsal Eşitsizliğin Kültürel Sermayenin Aktarımıyla Yeniden Üretilmesi*, Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Aydemir, Mehmet Ali. “Türkiye’de İmam Hatip/li Algısı: Bazı Göstergeler Bağlamında Sosyolojik Bir Değerlendirme”. *Talim*. 1/1 (2017). 5-27.
- Ayhan, Halis. *Türkiye’de Din Eğitimi*, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 2014
- Bahçekapılı, Mehmet. *Türkiye’de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)*, İstanbul: İlke Yayınları, 2012.
- Blau, Peter M. ve Duncan, Otis Dudley. *The American Occupational Structure*, John Wiley And Sons, 1967.
- Bourdieu, Pierre ve Passeron, Jean-Claude. *Reproduction in Education, Society and Culture*, SAGE Publications, 1977.
- Bourdieu, Pierre ve Passeron, Jean-Claude. *Varisler: Öğrenci ve Kültür*, Ankara: Heretik, 2014.
- Bourdieu, Pierre. *Pratik Nedenler*. İstanbul: Kesit Yayınları, 1995.
- Cicioğlu, Hasan. *Türkiye Cumhuriyet’inde İlk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişimi)*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1985.
- Coleman, James Samuel vd. *Equality of Educational Opportunity*. Washington: US Office of Education, 1966.
- Coşkun Demirpolat, Başak. *Türkiye’nin Yabancı Dil Öğretimiyle İmtihanı: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. İstanbul: SETA, 2015.
- Çetintaş, Bengül, ve Genç, Ayten. “Eğitim Reformu Sonrası Anadolu Liselerinde Yabancı Dil Öğretimi”. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(20), (2001), 51-56
- Eğitim-Bir-Sen. *Rakamlarla 28 Şubat Raporu*, Ankara: Eğitimciler Birliği Sendikası, 2014
- Özdalga, Elizabeth. “Islamic Education in Turkey”, *Handbook of Islamic Education*, ed. H. Daun and R. Arjmand, 593-609. Cham: Springer, 2018.
- Fairclough, Norman, ve Wodak, Ruth. “Critical Discourse Analysis”, *Discourse as Social Interaction*, ed Teun A. van Dijk. 258-284. London: Sage, 1997.
- Featherman, David, L., vd. “Toward Comparable Data on Inequality and Stratification: Perspectives on The Second Generation of National Mobility Studies”. *The American Sociologist*, 9/1, (1974), 18-25.
- Göksoy, Süleyman. “Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Zorunlu Eğitim Uygulamaları”, *Asya Öğretim Dergisi*, 1/1, (2013), 30-41.
- Gündüz, Mustafa. “Zorunlu ve Kesintisiz Eğitimin Kısa Tarihi”, *Eğitime Bakış: Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 7/21, (2011), 3-10.
- Günkör, Cumhur. ve Demir, Cennet Göloğlu, “5/1/1961 Tarih ve 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununda Değişik Yapılmasına Dair Kanun Teklifine Yönelik Basında Yer Alan Görüşlerin İncelenmesi”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10/2, (2017), 1425-1452.
- Hayıt, Halil. *8 Yıllık Zorunlu Eğitime Gerçekçi Bakış*. Ankara: TDV Yayınları, 1998.

- Kaya, Ahmet. “Kesintisiz Eğitimin Okul Yönetimi, Öğretmenler ve Öğrenciler Üzerindeki Sosyo-Psikolojik Etkilerine İlişkin Bir Değerlendirme”, *Eğitime Bakış: Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 7/21, (2011), 11-18.
- Kıran, Hüseyin. “Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitim Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, (2000), 80–83.
- Koytak, Elyesa. *Mesleğin Dönüşümü: Hekimler ve Avukatlar*. İstanbul: Matbu Kitap, 2022.
- MEB. 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Yapılan Değişiklik Sonucu Getirilen Yenilikler, Ankara: Gazi Mesleki Eğitim Merkezi Matbaası, 2012.
- Okutan, Mehmet. “Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu İlköğretim Uygulaması”, *Eğitime Bakış: Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 7/21, (2011), 31-36.
- Öcal, Mustafa. *Öncü 7'ler: Mukaddime*. Ankara: MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, 2021.
- Özensel, Ertan ve Aydemir, Mehmet Ali. *Türkiye’de İmam Hatipli Olmak*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2016.
- Özer, Mahmut vd. “Türkiye’de Eğitimde Eşitsizlikleri Azaltmak İçin Uygulanan Politikalar”. *OMÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*. 39/2 (2020), 294-312.
- Özer, Mahmut. “Türkiye’de Mesleki Eğitimi Güçlendirmek için Atılan Yeni Adımlar”. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 9/16 (2021), 1-16.
- Resmî Gazete, 23084, İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Millî Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık ve Mesleki Eğitim... Hakkında Kanun (4306 sayılı kanun), (18 Ağustos 1997).
- Sorokin, Pitirim. *Social and Cultural Mobility*, New York: Free Press, 1959.
- Sorokin, Pitirim. *Social Mobility*, New York: Harper And Brothers, 1927
- Sunar, Lütfi. *Sosyal Tabakalaşma*, Eskişehir: AUZEF, 2017.
- Sunar, Lütfi. *Sosyal Tabakalaşma: Kavramlar, Kuramlar ve Temel Meseleler*. Ankara: Nobel, 2018.
- Sunar, Lütfi. *Türkiye’de Sosyal Hareketliliği Yapısı ve Biçimleri*, 2020. <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/621508/>.
- Şekerci, Mehmet. “Kesintili Eğitim Çağdaş Dünyanın Bir Gerçeğidir”, *Eğitime Bakış: Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 7/21, (2011), 61-68.
- TBMM Tutanak Dergisi, 135. Birleşim, (14.8.1997). Cilt 33.
- TBMM Tutanak Dergisi, 136. Birleşim. (15.8.1997). Cilt 33.
- Tekeli, İlhan. *Toplumsal Dönüşüm ve Eğitim Tarihi Üzerine Konuşmalar*, Ankara: Mimarlar Odası Yayını, 1980.
- Turan, Fethi. “Türkiye’nin Zorunlu Eğitim Politikaları -Tarihsel Perspektif”, *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3/1, (2016), 1-10.
- Ünsür, Ahmet. *Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2006.
- Van Dijk, Teun A. *Discourse and Power*. Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan, 2018.
- Yanıklar, Cengiz. “Kültürel Sermaye, Eğitim ve Toplumsal Tabakalaşma: Pierre Bourdieu’nün Yeniden Üretim Kuramına Eleştirel Bir Bakış”, *Sosyoloji Dergisi*, 22, (2010), 121–138.
- Yılmaz, Murat. “Türkiye’de Kırsal Nüfusun Değişimi ve İllere Göre Dağılımı (1980-2012)”. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 20(33), (2015), 161-188. <https://doi.org/10.17295/dcd.71070>